

# РЕЗЮМЕТА НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ

## НА АС. АННА ПЕТРОВА ГЕОРГИЕВА, ДОКТОР

представени за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“ в област на висшето образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4 Обществено здраве, специалност „Управление на здравните грижи“, катедра „Здравни грижи“, УС „Медицинска сестра“, факултет „Обществено здравеопазване“, Медицински университет - Варна (съгласно обява в Държавен вестник, бр.43 от 31.05.2019 г.)

Представените научни трудове са общо 57 броя, групирани в две части:

**I. Включени в справка по образец, доказваща изпълнение на минималните изисквания за заемане на академична длъжност „доцент“, съгласно ЗРАСРБ от 2018 г.**

### Критерий А

ПОКАЗАТЕЛ 1. Дисертационен труд за присъждане на ОНС "доктор" – 1 брой;

### Критерий В

ПОКАЗАТЕЛ 3. Публикуван хабилитационен труд – монография – 1 брой;

### Критерий Г

ПОКАЗАТЕЛ 7. Публикации в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация – 1 брой;

### Критерий Г

ПОКАЗАТЕЛ 8. Публикации и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове – 25 броя,

**II. Извън участващите в доказателствения материал за покриване на минималните изисквания за заемане на академична длъжност „доцент“**

Публикации и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове – общо 29 броя:

- Пълнотекстови публикации в български научни списания с ISSN (включени в Национален референтен списък на НАЦИД на съвременни български научни издания с научно рецензиране) – 10 броя;
- Пълнотекстови публикации в научни сборници в България с ISSN и IBSN – 13 броя;
- Пълнотекстови публикации в научни списания в чужбина с ISSN – 1 брой;
- Пълнотекстови публикации в научни сборници в чужбина не съдържащи ISSN и IBSN – 5 броя.

# І. ВКЛЮЧЕНИ В СПРАВКА ПО ОБРАЗЕЦ, ДОКАЗВАЩА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА МИНИМАЛНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ ЗА ЗАЕМАНЕ НА АКАДЕМИЧНА ДЛЪЖНОСТ „ДОЦЕНТ“, СЪГЛАСНО ЗРАСРЪ ОТ 2018 Г.

## КРИТЕРИЙ А

### ПОКАЗАТЕЛ 1. ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОНС "ДОКТОР"

- 1. Георгиева, А. Възможности за оптимизиране участието на медицинската сестра в процеса на информирано съгласие на пациента. Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ по научна специалност „Управление на здравните грижи“. МУ-Варна. 2016.*

Дисертационният труд представлява първото системно, комплексно и задълбочено научно изследване на възможностите за оптимизиране на участието на медицинската сестра в процеса на получаване на информирано съгласие от пациента, посредством прилагане на интердисциплинарния подход.

В труда са използвани общонаучни и специални методи за провеждане на научни изследвания, като статистически методи за обработка и анализ на информацията и социологически – анкетен и документален. Особено застъпен е сравнителноправният анализ, тъй като разрешенията в другите правни системи са от съществено значение с оглед усъвършенстване на действащата правна уредба в Република България. Откроява се интердисциплинарният подход, с оглед на спецификата на обществените отношения и предмета на изследването.

На база на проведената работа и приложението на основните научни методи са получени следните научноприложни приноси. За първи път е направен сравнително-правен анализ на законодателството на Република България и други страни по проблема. Проучено е и мнението на медицински сестри, лекари, пациенти и дипломанти по изследвания проблем. Разработени са практически подходи за оптимизиране на участието на медицинската сестра в процеса на информирано съгласие – авторски модели на алгоритъм и технически фиш за информирано съгласие за инвазивна сестринска интервенция. Направени са конкретни предложения de lege ferenda за прецизиране на нормативната уредба в Република България. Формулирани са предложения към отговорни институции за оптимизиране участието на медицинската сестра в процеса на информирано съгласие на пациента.

Установените закономерности са основа за бъдещи проучвания, проследяващи изследваните процеси.

## **OPTIONS TO OPTIMIZE NURSES' INVOLVEMENT IN THE PROCESS OF PATIENT'S INFORMED CONSENT**

This dissertation paper is the first systematic, complex and in-depth research on opportunities to optimize the involvement of nurses in the process of obtaining the patient's informed consent by applying the interdisciplinary approach.

General scientific and special methods for conducting research such as statistical methods for processing and analyzing information and sociological – questionnaire and documentary methods have been used in the paper. The comparative analysis is especially used since the

solutions in the other legal systems are essential to improve Bulgarian current legislation. The interdisciplinary approach is highlighted given the specificities of the social relations and the subject matter of the study.

Based on the work carried out and the application of the basic scientific methods the following scientifically applicable contributions have been obtained. For the first time a comparative legal analysis of the legislation of the Republic of Bulgaria and the other countries related to the problem has been made. Nurses, doctors, patients and graduates' opinion on the problem has been surveyed. Practical approaches to optimize the involvement of nurses in the process of obtaining informed consents have been developed – author's models of algorithm and a technical data sheet for informed consent for invasive nursing intervention. De lege ferenda, specific proposals to refine the regulatory framework of the Republic of Bulgaria have been given. Proposals to responsible institutions to optimize the involvement of nurses in the process of obtaining the patient's informed consents have been formulated.

The established patterns are the basis for future studies, tracing the processes studied.

### КРИТЕРИЙ В ПОКАЗАТЕЛ 3. ПУБЛИКУВАН ХАБИЛИТАЦИОНЕН ТРУД – МОНОГРАФИЯ

#### *1. Георгиева, А. Дългосрочните грижи – възможност за иновативни сестрински практики, ИК СТЕНО, 2018, с.248. ISBN 978-954-449-948-8, ISBN 978-619-221-114-1*

Сериозните медико-социални проблеми, пред които са изправени повечето икономически развити страни в света, включително и България, свързани със застаряването на населението водят до нарастващи обществени потребности от развитието на качествени и ефективни дългосрочни грижи за възрастни и хора с увреждания. Значителният дял на медицинските сестри и централната им роля в системата на здравеопазването ги определят като един от основните фактори за успешното осъществяване на здравните реформи, част от които са насочени към оказване на качествени дългосрочни грижи за възрастни и хора с увреждания.

Представеният монографичен труд представлява опит за цялостно изследване на възможността за прилагане и нормативно уреждане на иновативни сестрински практики в контекста на дългосрочните грижи в Република България, създаващи възможност за автономна дейност на медицинската сестра.

Осъществен е исторически преглед на възникването и развитието на грижите за възрастни и хора с увреждания. Анализирани са съвременното състояние на проблема „дългосрочни грижи“. Проучена е практическата реализация на концепцията за дългосрочни грижи в съвременното, а също и основните възможности и предизвикателства, свързани с нея. Разгледан е опита на другите страни по отношение на осъществяването на дългосрочните грижи. Проучени са добри практики в тази насока, както и възможности за прилагане на натрупания опит у нас. Проучени и конкретизирани са ролята и функциите на медицинската сестра в системата на дългосрочните грижи. Изследвано е съвременното състояние на дългосрочните грижи в Република България и са изведени основните предизвикателства и нерешени проблеми. На тази база е очертана необходимост от проучване на възможности за въвеждане на иновативни сестрински практики за оказване на качествени и ефективни дългосрочни грижи.

Проведено е емпирично проучване сред пациенти относно потребностите им от дългосрочни сестрински грижи и основните предизвикателства и възможности, свързани с тяхното удовлетворяване. Анализирани са и основните фактори, оказващи влияние върху

потребностите на пациентите от дългосрочни грижи. Проведено е емпирично проучване сред студенти-дипломанти от специалност „Медицинска сестра” по отношение на важни аспекти на дългосрочните грижи за възрастни и лица с увреждания. Проучени са нагласите на дипломанти от специалност „Медицинска сестра” за надграждащо, следдипломно и непрекъснато обучение по проблема, както и мотивацията им за професионална реализация в областта на дългосрочните грижи.

Въз основа на анализа на възможностите на медицинските сестри за придобиване на специалност в системата на здравеопазването и приложението им в контекста на дългосрочните грижи в Република България са разработени предложения за актуализация и допълнение на учебната програма по специалността „Медицинска сестра за социални дейности”.

Направен е SWOT анализ на състоянието на дългосрочните грижи у нас и са очертани възможностите пред медицинските сестри за оказване на дългосрочни грижи в Република България - въвеждане на иновативни практики и автономна дейност в рамките на придобити компетенции.

**Представени са иновативни практики, създаващи възможности за автономни сестрински дейности в процеса на оказване на дългосрочни грижи в Република България.** В основата им стои концепцията на СЗО за дългосрочни грижи, световно признатият холандски модел на дългосрочни грижи *Buurtzorg* и разработените от С. Тончева (2011; 2015; 2016) иновативни модели на Сестрински служби. Предложен е Модел на Център за дългосрочни здравни грижи, адаптиран по С. Тончева (2011; 2015; 2016). В основата на неговата организация стои холистичният подход при оказване на пациент-центрирани, достъпни и всеобхватни дългосрочни грижи, взаимодействието със семейството, мрежата за неформална подкрепа и всички институции, свързани с медицинските и социалните аспекти на грижите. Конкретизирани и предложени са дейности, изпълнявани самостоятелно от медицинската сестра в Центъра за дългосрочни здравни грижи, които могат да бъдат основа за разработване на пакет от здравни грижи, финансиран от Националната здравноосигурителна каса (НЗОК), за които медицинската сестра има компетентност.

В резултат на направения правен анализ на законодателството на Република България е доказана необходимостта от доразвиване и прецизиране на действащата правна уредба в Република България, свързана с нормативното уреждане на разглеждания проблем. Очертани са възможности за създаване на законодателна основа за разкриване и финансиране на иновативни сестрински практики, създаващи възможност за автономна сестринска дейност в контекста на дългосрочните грижи. Проведената експертна оценка доказва категорично необходимостта от разкриването на Център за дългосрочни здравни грижи, в който медицински сестри да извършват автономни дейности и възможността той да стане реалност в Р. България.

Предложените иновативни сестрински практики, създаващи възможност за автономна сестринска дейност, както и пътищата за тяхното нормативното уреждане, от една страна ще съдействат за оказване на съвременни, научнообосновани сестрински дългосрочни грижи, а от друга страна – за адекватен отговор на потребностите на възрастните хора и хората с увреждания и повишаване на тяхното качество на живот и удовлетвореност.

## **LONG-TERM CARE – A POSSIBILITY OF INNOVATIVE NURSING PRACTICES**

The serious medical and social problems related to an ageing population are faced by most economically developed countries in the world, including Bulgaria, result in an increasing demand to develop quality and effective long-term care services for the elderly and people with disabilities. The significant share of the nurses and their central role in the healthcare system, define them as

one of the main factors for the successful implementation of healthcare reforms, some of which aim to deliver quality long-term care services to the elderly and disabled people.

This monograph is an attempt for thorough examination for the possibility of applying and legally regulating innovative nursing practices within the context of long-term care in the Republic of Bulgaria, creating an opportunity for nurses to act autonomously.

A historical review has been made for the emergence and development of care services to the elderly and people with disabilities. The current status of the problem “long-term care” has been analysed. The practical implementation of the long-term care concept in the present day as well as the main opportunities and challenges related thereof have been studied. The experience of other countries was reviewed, in regards to the implementation of long-term care. Good practices were explored in this area, as well as possibilities for applying the experience accumulated in our country. The role and function of the nurse in the system of long-term care were examined and specified. The current state of the long-term care in the Republic of Bulgaria was studied and the main challenges and unresolved issues have been identified. On this basis, a need to explore opportunities for introducing innovative nursing practices to provide quality and effective long-term care has been determined.

An empirical study was carried out among the patients on their long-term nursing needs and the main challenges and opportunities for their satisfaction. The main factors influencing the needs of the patients for long-term care were also analysed. An empirical study was also performed among the graduate nursing students on the important aspects of long-term care for adults and people with disabilities. The attitudes of the graduate nursing students were studied, towards an improving continuous post-graduate training on the problem, as well as their motivation for professional realization in the field of long-term care.

Based on the analysis of the opportunities of the nurses to acquire specialty in the healthcare system and applying it in a long-term care in the Republic of Bulgaria, we developed proposals for updating and supplementing the curriculum of “Nursing in Social Care” specialty.

A SWOT analysis of the state of long-term care in Bulgaria was made and the opportunities for the nurses to provide long-term care in the Republic of Bulgaria were outlined - introduction of innovative practices and autonomy within acquired competencies.

**Innovative practices were presented, which aim to create opportunities for autonomous nursing activities in the process of delivering long-term care services in the Republic of Bulgaria.**

At their heart lies the WHO concept of long-term care and the world-recognized Dutch model of long-term care named Buurtzorg and the innovative models of Nursing Services developed by S. Toncheva (2011; 2015; 2016). A model of a Center for Long-term Health Care is proposed, adapted by S. Toncheva (2011; 2015; 2016). The foundation of the center’s organization is the holistic approach to patient-centered, accessible and comprehensive long-term care, family interaction, the informal support network and all institutions related to the medical and social aspects of care. Specific activities were proposed which will be carried out independently by the nurse in the Center for Long-term Health Care, furthermore they will be the basis for developing a healthcare package funded by the National Health Insurance Fund (NHIF) for which the nurse has competence.

As a result of the legal analysis of the legislation of the Republic of Bulgaria, the necessity of further development and refinement of the existing legal framework in the Republic of Bulgaria related to the legal settlement of the examined problem was proved. Therefore, there are opportunities to create a legislative basis for discovering and funding innovative nursing practices that create autonomous nursing activities in the context of long-term care. The expert assessment has clearly demonstrated the need for the establishment of a Center for Long-term Health Care, in which the nurses will carry out autonomous activities and the possibility for the center to become a reality in the Republic of Bulgaria.

The proposed innovative nursing practices which aim to create autonomous nursing activities, as well as creating the ways for their regulatory settlement, in one hand will help to provide modern, science-based nursing long-term care and on the other hand will adequately respond to the needs of the elderly and people with disabilities and improving their quality of life and satisfaction.

## КРИТЕРИЙ Г

### ПОКАЗАТЕЛ 7. ПУБЛИКАЦИИ В НАУЧНИ ИЗДАНИЯ, РЕФЕРИРАНИ И ИНДЕКСИРАНИ В СВЕТОВНОИЗВЕСТНИ БАЗИ ДАННИ С НАУЧНА ИНФОРМАЦИЯ

1. *Тончева С., А. Георгиева, Кр. Стамова, Значение на екипния подход при получаване на информирано съгласие от пациентите, Обща медицина, том XIV, бр. 2, 2012, с. 22-27. ISSN 1311-1817*

#### РЕЗЮМЕ

Целта на проучването е да се изследва мнението на медицинските сестри (80) и лекарите (40), работещи в акредитирани МБАЛ, утвърдени за учебни бази към МУ – Варна, относно значението на екипния подход при получаването на информирано съгласие от пациентите. Приложен е анализ на литературни източници, документален и анкетен метод (пряка групова анонимна анкета). Изследването е проведено през периода юни 2010 – април 2011 г. Резултатите отразяват мнението на мнозинството от анкетираните за необходимостта от екипен подход при получаване на информирано съгласие от пациентите. По-голямата част от професионалистите по здравни грижи и лекарите визират ролята на медицинската сестра като активен участник в екип с лекаря в процеса на информиране и получаване на съгласие от пациентите. Изследваните лица са единодушни, че екипният подход ще допринесе за ефективното осъществяване на процеса за получаване на информираното съгласие и за повишаване на удовлетвореността на пациентите.

**Ключови думи:** екипен подход, информирано съгласие, лекари, медицински сестри, пациенти

#### SUMMARY

The purpose of this study was to examine the opinions of nurses (n = 80) and physicians (n = 40), working in hospitals accredited as training centers by the MU – Varna, on the importance of the team approach for obtaining patient informed consent. An analysis of literature data and the documentary and inquiry methods (direct group anonymous questionnaire) were applied. The survey was conducted between June 2010 and April 2011. The results have reflected the opinions of the majority of respondents on the need of a team approach for obtaining patient informed consent. The majority of health care professionals and nurses refer to nurse's role as an active co-participant in the health professional team for informing the patient and obtaining the patient consent. The respondents agree that the team approach will contribute to effective implementation of the informed consent process and increase patient satisfaction.

**Key words:** team approach, patient informed consent, physicians, nurses, patients

## КРИТЕРИЙ Г

### ПОКАЗАТЕЛ 8. ПУБЛИКАЦИИ И ДОКЛАДИ, ПУБЛИКУВАНИ В НЕРЕФЕРИРАНИ СПИСАНИЯ С НАУЧНО РЕЦЕНЗИРАНЕ ИЛИ ПУБЛИКУВАНИ В РЕДАКТИРАНИ КОЛЕКТИВНИ ТОМОВЕ

1. *Георгиева, А., Комуникативните умения - фактор за ефективен сестрински процес, TRAKIA JOURNAL OF SCIENCES, Scientific Serial Publishet by Trakia University, Series Biomedical Sciences, Volume 6, Number 2, Supplement 4, 2008, p.40-43. ISSN 1312-1723*

#### РЕЗЮМЕ

Целта на настоящото изследване е да се проучи мнението на 40 студенти – специалност медицинска сестра в МУ – Варна относно значимостта на комуникативните умения като фактор за ефективен сестрински процес. Приложен е анкетен метод, чрез индивидуална анонимна анкета. Резултатите отразяват виждането на анкетиранияте, че комуникативните умения са необходими в процеса на предоставяне на сестрински грижи. Бъдещите медицински сестри оценяват комуникативните си умения като добри и изразяват мотивация и готовност непрекъснато да ги усъвършенстват чрез следдипломно обучение.

**Ключови думи:** комуникативни умения, сестрински процес, медицинска сестра, пациент

#### ABSTRACT

The objective of the present survey is to be studied the opinion of 40 students – major Nurse in the Medical University of Varna regarding the communication skills importance as a factor for effective nursing process. A surveying method was applied, by an individual anonymous inquiry. The results reflect the inquired students' opinion that the communication skills are necessary in the process of rendering nursing care. Future nurses evaluate their communicative skills as good and express their motivation and readiness for continuously improving them by postgraduate training.

**Key words:** communicative skills, nursing process, nurse, patient

2. *Георгиева А., Нагласи на медицинските сестри за непрекъснато обучение, насочено към ефективно осъществяване на процеса на информираното съгласие на пациентите, Scripta Scientifica Medica, Medical University- Varna, 2011, Vol. 43(7), p. 325- 328. ISSN 0582-3250*

#### РЕЗЮМЕ

**Увод:** Непрекъснатите реформи в здравеопазването, напредъка на медицинската наука и практика, привличането на пациентите като активни участници в процеса на грижи и лечение, поставят пред здравните професионалисти необходимостта от непрекъснато обучение и професионално усъвършенстване.

**Цел:** Да се проучи мнението и нагласите на дипломантите и медицинските сестри за непрекъснато обучение, насочено към ефективно осъществяване на процеса на информираното съгласие на пациентите.

**Материал и методи:** Приложен е анализ на литературни източници, документален и анкетен метод (пряка групово анонимна анкета). Изследвано е мнението на 65 дипломанти от специалност „Медицинска сестра” към МУ – Варна и 80 медицински

сестри, работещи в акредитирани МБАЛ, утвърдени за учебни бази към МУ - Варна, в периода юни 2010- април 2011 г.

**Резултати и обсъждане:** Болшинството от анкетираните дипломанти и медицински сестри потвърждават с отговорите си значимостта на информираното съгласие за привличане на пациентите като активни участници в процеса на грижи и лечение. Повече от половината от респондентите оценяват придобитите от тях в базовото обучение знания и умения, свързани с информираното съгласие, като много добри. По-голямата част от бъдещите и практикуващите в момента медицински сестри изразяват нагласи постоянно да се обучават и развиват като професионалисти по въпросите, свързани с ефективността на процеса на информираното съгласие.

**Заключение:** Медицинските сестри осъзнават необходимостта от непрекъснато обучение, насочено към ефективно осъществяване на процеса на информираното съгласие на пациентите, с оглед привличане на пациентите като активни участници в процеса на грижи и лечение и оказване на висококачествени, ефективни и достъпни здравни грижи.

**Ключови думи:** дипломанти, информирано съгласие, медицински сестри, непрекъснато обучение, пациенти

#### **SUMMARY**

**Introduction:** The continuous healthcare reforms, the advances in medical science and practice and the involvement of patients as active participants in the care and treatment process pose as a need for an ongoing training and professional development for the healthcare specialists.

**Purpose:** To study the opinion and attitudes of the graduates and the nurses towards a continuous training aimed at effectively implementing the informed patient consent process.

**Material and Methods:** An analysis of literary sources, a documentary and survey method (direct group anonymous poll) is applied. The survey of 65 graduates from the Medical Nurse degree at Medical University - Varna and 80 nurses working in accredited hospital approved for learning bases at MU-Varna in the period June 2010 - April 2011 was studied.

**Results and discussion:** The majority of graduates and nurses acknowledge the importance of the informed consent to attract patients as active participants in the care and treatment process. More than half of the respondents consider the knowledge and skills related to informed consent as very good in their basic training. Most of the future and present nurses express attitudes to constantly train and develop as professionals on the issues related to the effectiveness of the informed consent process. **Conclusion:** The nurses are aware of the need for an ongoing training which aims to effectively implement the informed patient consent process in order to attract patients as active participants in the care and treatment process and to provide high quality, effective and affordable healthcare.

**Key words:** graduates, informed consent, nurses, ongoing training, patients

3. [Георгиева А., Цв. Димитрова, Източници на стрес при студентите от първи курс, специалност „Медицинска сестра“ в Медицински университет- Варна, Scripta Scientifica Medica, Medical University- Varna, 2011, Vol. 43\(7\), p. 321-323. ISSN 0582-3250](#)

#### **РЕЗЮМЕ**

**Увод:** Висшето образование поставя пред студентите по-големи изисквания към техните психофизически сили и адаптивни възможности за приемане на учебно натоварване. Това води до появата на различни по характер и интензитет реакции на стрес.



**Цел:** Да се изследва мнението на студентите медицински сестри от първи курс, относно източниците на стрес, по време на адаптацията им към обучението в Медицински университет-Варна.

**Материали и методи:** Анализ на литературни източници и анкетен метод. Изследвано е мнението на 37 студенти от първи курс, специалност „Медицинска сестра” в Медицински университет-Варна чрез пряка групова анонимна анкета. Изследването е проведено през април 2011г.

**Резултати и обсъждане:** Повече от половината анкетирани изпитват тревожност и несигурност, свързани с подготовката и справянето с учебните задължения. Основни източници на стрес за повечето от студентите медицински сестри са изпитите, неувереността им при усвояването на манипулациите, голямата по обем информация и недостатъчното време за почивка. Основните проблеми за близо две трети от анкетираните, вследствие на трудностите, пред които са изправени, са умората и недоспиването, а половината изпитват нервност. Респондентите използват различни техники за справяне със стреса – болшинството от тях прилагат музикотерапия, повече от половината релаксират чрез разходки сред природата и контактуват с любими и значими хора.

**Заклучение:** Ранното откриване на източниците на стрес при студентите медицински сестри, още в първи курс и изграждането на адекватни стратегии за справяне с проблемите е важна предпоставка за успешното усвояване на новите знания и формиране на професионални компетенции, необходими за успешна професионална реализация.

**Ключови думи:** медицински сестри, първи курс, стрес

#### **SUMMARY**

**Introduction:** Higher education places higher demands on the students for their psychophysical powers and adaptive learning opportunities. This leads to the emergence of stressful reactions in nature and intensity. Objective: To investigate the opinion of first-year nursing students about the sources of stress during their adaptation to the training at the Medical University of Varna.

**Materials and methods:** Analysis of literary sources and questionnaire. The research of 37 students from the first course, "Nursing" at the Medical University - Varna, was investigated through a direct group anonymous survey. The survey was conducted in April 2011.

**Results and Discussion:** More than half of the respondents feel anxiety and insecurity related to the preparation and management of their scholastic duties. The main sources of stress for the most nursing students are the exams, their uncertainty in the handling of manipulations, the great amount of information and the insufficient rest time. The main problems for almost two-thirds of the respondents, due to the difficulties they face, are fatigue and lack of sleep, and half of them are nervous. The respondents use different techniques to deal with stress - the majority of them apply music therapy, more than half relax through walks in nature and interact with loved and significant people.

**Conclusion:** The early detection of the sources of stress, within the nursing students in their first course and building adequate problem-solving strategies, is an important prerequisite for successfully learning the new knowledge and the formation of professional competences necessary for a successful professional realization.

**Key words:** nursing, first course, stress

4. *Димитрова Цв., А. Георгиева, Ефективност на прилаганите от студентите медицински сестри стратегии за справяне със стреса, Варненски медицински форум, изд. МУ-Варна, том 1, 2012, бр. 1, с. 87-90. ISSN 1314-8338*

## РЕЗЮМЕ

Стресът в модерното общество е социално значим проблем. Студентите са поставени пред нови роли и по-голямо физическо и психическо натоварване. Целта на настоящото проучване е да се изследва мнението на студентите от първи и втори курс, специалност „Медицинска сестра” относно ефективността на стратегиите, които те прилагат за справянето със стреса по време на обучението им в Медицински университет – Варна. Приложен е анализ на литературни и анкетен метод. През април – юни 2012г., чрез пряка групов анонимна, е изследвано е мнението на 34 студенти в първи и втори курс, специалност „Медицинска сестра” в Медицински университет – Варна. Изследването е Студентите медицински сестри прилагат различни стратегии за справяне със стреса като управление на времето, психорелаксационни техники, поддържане и подобряване на системите социална подкрепа и други. Въпреки това, те изпитват физически и психически дискомфорт от различно естество. Предоставянето на студентите на добре осмислени съдържателни програми, които да подпомагат идентифицирането на стреса и откриването на ефективни стратегии за управлението му е важно условие за справяне с проблема. По този начин бъдещите медицински сестри ще формират необходимите компетенции за справяне със стреса не само в университета, но и в бъдещата си професионална дейност и ще бъдат полезни не само по отношение на собственото им здраве, а най-вече на здравето на своите пациенти.

**Ключови думи:** медицински сестри студенти, стратегии за справяне, анкетиране, управление на стреса

## ABSTRACT

Stress in modern society represents a socially significant problem. Students face new roles as well as a stronger physical and psychical loading. The purpose of this communication is to examine ‘the opinion of the first and second year students of the speciality of ‘nurse’ concerning the effectiveness of the strategies used by them to copy stress during their education in the medical University of Varna. Both literature sources and questionnaire data were analyzed. In April-June, 2012, the direct anonymous group inquiry covered 34 first and second year students of the speciality of ‘Nurse’ in the Medical University of Varna. The nursing students applied different stress coping strategies such as time management, psychorelaxation techniques, maintenance and improvement of the social support systems, etc. However, they experienced physical and psychic discomfort of different nature. It was concluded that provision to the students of well-minded meaningful programmes for helping stress identifying and revealing of effective stress managing strategies is an important precondition for the solution of the problem. In this way, future nurses will build-up the necessary stress coping competences not only within the university but also in their professional activity thus being useful for their own health and for their patients’ health as well.

**Key words:** nurse students, stress coping strategy, inquiry, stress management

5. Нури Н., А. Георгиева, *Мнение и нагласи на студентите медицински сестри относно необходимостта от полагане на грижи за кожата на ръцете, Варненски медицински форум, изд. МУ-Варна, том 1, 2012, бр. 1, с. 103-106. 1314-8338*

## РЕЗЮМЕ

Целта на настоящото проучване е се изследват мнението и нагласите на студентите от специалност „Медицинска сестра” в МУ – Варна, относно необходимостта от полагане на грижи за кожата на ръцете, като елемент на хигиената на ръцете на медицинския персонал и поведението им в тази посока. Приложен е анализ на литературни източници

и анкетен метод. Изследвано е мнението на 30 студенти от IV курс, специалност „Медицинска сестра” в Медицински университет- Варна чрез пряка групов анонимна анкета през юни 2012 г. Повечето от студентите медицински сестри осъзнават необходимостта от грижи за кожата на ръцете си и я осъществяват постоянно(64%). Съвсем малка част от анкетиранияте поддържат кожата на ръцете си с подходяща, разработена за целта медицинска козметика (14 %). Една четвърт от анкетиранияте са непостоянни в грижата за кожата на ръцете си, а много малка част от изследваните лица не използват козметични средства (12%). Усвояването на знания, умения и навици у студентите медицински сестри, свързани с грижата за кожата на ръцете ще спомогне за осъществяването на качествени, ефективни, ефикасни и безопасни грижи за пациентите.

**Ключови думи:** медицински сестри, студенти, анкетиранияте, грижа за кожата на ръцете

#### **ABSTRACT**

The purpose of this study is to explore nurse students' opinion and attitudes to the need of hand skin care of as part of the hand hygiene of medical staff and their behaviour in this respect. An analysis of the literature and survey method were applied. The opinion of an anonymous group of 30 students from the 4<sup>th</sup> course of the specialty of "Nurse" at the Medical University of Varna was analyzed by direct inquiry in June 2012. Most nurse students recognized the need of hand skin care and they did it permanently (64%). Very few respondents took care of their hands' skin with appropriate medical cosmetics (14%). A quarter of respondents were inconsistent in the care of skin on their hands, and very few of the respondents did not use cosmetics at all (12%). Usage of knowledge, skills and habits in nurse students for hand skin care will help the implementation of high quality, effective, efficient and safe patient care.

**Key words:** nurse students, hand skin care, inquiry

6. *Георгиева А., Кр. Стамова, Значение на пациент-ориентирания модел при предоставяне на здравни грижи, Варненски медицински форум, изд. МУ-Варна, бр. 2, том 2, приложение 3, 2013, с. 85-88. ISSN 1314-8338*

#### **РЕЗЮМЕ**

Концепцията на пациент-ориентираната здравеопазна система измести стария патерналистичен модел на предоставяне на лечение и грижи и постави на преден план пациента, който въз основа на знания, предоставени от медицинските специалисти, взема решения и поема отговорност за собственото си здраве. Целта на работата е да се изследва мнението на медицинските сестри и пациентите относно значението на пациент-ориентирания модел при предоставяне на здравни грижи. Приложен е анализ на литературни източници, документален и анкетен метод. Изследвано е мнението на 80 медицински сестри, работещи в акредитирани МБАЛ, утвърдени за учебни бази към МУ-Варна, и 60 пациенти, лекувани в посочените лечебни заведения, чрез пряка индивидуална анонимна анкета през декември 2012 г. Резултатите отразяват мнението на по-голямата част от анкетиранияте медицински сестри и пациенти относно значението на пациент-ориентирания модел при предоставяне на здравни грижи. Мнозинството и от двете групи изследвани лица разглеждат пациент-ориентирания модел като необходим за постигането на значими резултати за пациентите и медицинските специалисти. Повечето от респондентите считат, че пациент-ориентираният модел ще съдейства за повишаване на качеството и ефективността на сестринските грижи и удовлетвореността на пациентите. Фокусирането на здравните грижи върху отделния пациент и семейство несъмнено повишава качеството им. В процеса на промяна основна роля играят не само здравните специалисти, но и пациентите и техните семейства, които активират своето

участие във вземане на решенията, свързани с опазване и възстановяване на собственото им здраве.

**Ключови думи:** здравни грижи, медицинска сестра, пациент, пациент-ориентиран модел

### **ABSTRACT**

The concept of patient-oriented health care system has replaced the old paternalistic model of providing treatment and care, highlighting the patient who based on knowledge provided by medical specialists makes decisions and takes responsibility for his own health. The purpose of the work was to explore the views of nurses and patients about the importance of patient-oriented model in the delivery of health care. A complete analysis of literature sources, documentary and questionnaire method were applied. The opinion of 80 nurses working in accredited hospitals approved for training facilities at the Medical University of Varna and of 60 patients treated in these hospitals was examined by a direct individual anonymous inquiry in December 2012. The results reflect the view of the majority of these nurses and patients about the importance of the patient-oriented model in the delivery of health care. The majority of both groups of respondents consider the patient-oriented model as necessary to achieve meaningful results for the patients and health specialists. most respondents believe that the patient-oriented model will contribute to the improvement of the quality and effectiveness of nursing care and patient's satisfaction. The focus of health care on the individual patient and family undoubtedly influences on the increase of its quality. in the process of change not only the health specialists, but also the patients and their families, who increase their participation in decision-making related to the protection and restoration of their health play a basic role.

**Key words:** health care, nurse, patient, patient-oriented model

7. [Георгиева А., Н. Нури, Кр. Стамова, Мнение на студентите медицински сестри относно убежденията и ценностите, заложи в философията на сестринството, Варненски медицински форум, изд. МУ-Варна, бр. 2, том 2, приложение 3, 2013, с. 94-98. ISSN 1314-8338](#)

### **РЕЗЮМЕ**

Промените в икономическите, политическите и социокултурните условия, както и непрекъснатите реформи в здравната система, поставиха редица предизвикателства и същевременно възможности пред сестринството в България. Необходимостта от висококвалифицирани медицински сестри, обучени в съответствие с новата философия на сестринството става все по-отчетлива в условията на икономическа криза и здравно-демографски проблеми на обществото.

Целта на тази статия е се проучи мнението на студентите от специалност „Медицинска сестра” в Медицински университет – Варна, относно убежденията и ценностите, заложи в философията на сестринството. Приложен е анализ на литературни източници и анкетен метод. Изследвано е мнението на 30 студенти от III курс, специалност „Медицинска сестра” в Медицински университет-Варна чрез пряка групов анонимна анкета през м. май 2013 г. Резултатите отразяват мнението на повечето от анкетирани относно необходимостта от интелектуализация на убежденията и ценностите, заложи в философията на сестринството, като основа за встъпване в професията „Медицинска сестра”. Голяма част от бъдещите медицински сестри потвърждават с отговорите си притежаване на добродетели като знание, умение, състрадание, милосърдие, търпение и целеустременост, които са задължителни за всяка добра медицинска сестра. Философията на сестринството отразява миогледа на медицинската сестра по отношение на нейната дейност, формиране на ценностна система, във връзка

с практикуването на професията и нейната роля в оказването на високохуманни, качествени и ефективни здравни грижи.

**Ключови думи:** студенти-медицински сестри, убеждения, философия на сестринството, ценности

#### **ABSTRACT**

Changes in economical, political and socio-cultural conditions and ongoing health system reforms raised a number of challenges as well as opportunities for nursing in Bulgaria. The need of qualified nurses trained in the line with the new philosophy of nursing has become more pronounced, especially in times of economic crisis and health and demographic problems of society. The purpose of this paper was to investigate the opinion of students of the speciality of 'Nurse' in the Medical University of Varna on the beliefs and values laid in the philosophy of nursing. A complete analysis of the literature and questionnaire method was applied. The opinion of 30 third-year students of the speciality of 'Nurse' in the Medical University of Varna was examined by direct group anonymous questionnaire in May 2013. The results reflect the opinion of most respondents about the need of perception of beliefs and values laid in the philosophy of nursing as a basis to enter into the profession of nurse. Much of future nurses confirmed by their answers that they had some virtues such as knowledge, skills, compassion, mercy, patience and ambition, which were mandatory for every good nurse. The philosophy of nursing reflects the world view of the nurse in relation to her activities, the formation of values in connection with the practice of the profession and her role in providing humane, quality and efficient health care.

**Key words:** student nurses, beliefs, philosophy of nursing, values

8. *Георгиева А., М. Вълканова, Необходимост от правна регламентация на участието на медицинската сестра в процеса на информиране и получаване на информирано съгласие от пациентите, Здравна икономика & мениджмънт, год.VIII, 2013, бр.4(50), с.3-7. ISSN1311-9729*

#### **РЕЗЮМЕ**

През последните десетилетия значително се промени визията относно ролята и компетентността на медицинските сестри в процеса на лечение на пациентите. Съвременните медицинските сестри се възприемат не само като изпълнители на лекарски предписания, а като пълноправни партньори в здравния екип, със свои автономни функции и отговорности. Целта на настоящото проучване е да се изследва мнението на медицинските сестри, лекарите и пациентите относно необходимостта от правна регламентация на ролята и участието на медицинската сестра в процеса на информиране и получаване на информирано съгласие от пациентите. Медицинските сестри, лекарите и пациентите се обединяват около необходимостта от нормативно уреждане на ролята и компетентността на медицинската сестра при информиране и получаване на информирано съгласие от пациентите. Правната регламентация в тази насока е важна предпоставка за ефективен екипен подход при задоволяване здравните потребности и повишаване на удовлетвореността на пациентите.

**Ключови думи:** информиране, лекари, медицински сестри, нормативен регламент, пациенти

#### **SUMMARY**

Over the past decades the vision of the role and competencies of nurses has significantly changed. Modern nurses are perceived not only as performers of medical prescriptions, but as full partners in the health care team, with their own autonomous functions and responsibilities. The aim of this study is to examine the opinion of nurses, doctors and

patients about the need for legal regulation of the role and competence of the nurse in the process of informing and obtaining informed consent from patients. Nurses, doctors and patients unite about the need of legislative regulation on the role and responsibility of the nurse in informing and obtaining informed consent from patients. Normative regulation is an important prerequisite for effective team approach in meeting the health needs and increase patient satisfaction.

**Key words:** Information, doctors, nurses, statutory regulation, patients

9. *Георгиева А., Д. Монтиглио-Тапия, М. Винанчева, Познания на студентите медицински сестри относно условията и факторите за ефективно обучение на пациентите, Здравни грижи, год.XII, 2014, бр.2, с.5-10. ISSN 1311-1817*

#### **РЕЗЮМЕ**

Целта на настоящото проучване е да се изследват познанията на студентите от специалност „Медицинска сестра” в Медицински университет-Варна относно условията и факторите за ефективно обучение на пациентите(40). Приложен е документален метод, анализ на литературни източници и анкетен метод (пряка групова анонимна анкета). Изследването е проведено през декември 2013 г. Резултатите отразяват познанията на бъдещите медицински сестри относно условията и факторите за ефективно обучение на пациентите. Болшинството от студентите медицински сестри отчитат важността на всички фактори, влияещи върху ефективното здравно обучение на пациентите(73,3%). Повечето от анкетираните разглеждат доверието на пациентите и близките към медицинската сестра, като основно условие за ефективно обучение (53%). Бъдещите медицински сестри осъзнават важността на една от основните функции на сестринството – здравното обучение на пациентите и техните семейства и притежават познания, свързани с факторите и условията за неговото ефективно осъществяване. Това е важно свидетелство за готовността им да отговорят адекватно на нарастващите обществени потребности от висококачествени, ефективни и достъпни сестрински грижи

**Ключови думи:** ефективно обучение, медицински сестри, пациенти, студенти

#### **SUMMARY**

The aim of this study was to investigate the knowledge of nursing students at the Medical University - Varna on the conditions and factors for patients' efficient training (40). A documentary method, an analysis of literature sources and an inquiry method (a direct group anonymous questionnaire) were used. The study was conducted in December 2013. The results reflect the knowledge of future nurses on the conditions and factors for patients' effective training. The majority of nursing students recognize the importance of all the factors affecting the effective health education of patients (73.3%). The majority of respondents consider the patient's confidence in nurse as the crucial precondition for effective training (53%). Future nurses realize the importance of one of the main functions of nursing - the health education of patients and their families - and have the knowledge, related to the factors and conditions for its effective implementation. This is important evidence of nursing students' readiness to respond adequately to the growing public demand for high quality, effective and affordable nursing.

**Key words:** effective training, nurses, patients, students

10. *Георгиева А., Фактори, възпрепятстващи ефективното протичане на процеса на получаване на информирано съгласие от пациентите, Варненски медицински форум, т. 3, 2014, приложение 4, Издателство МУ-Варна, с. 334-337. ISSN 1314-8338*

## РЕЗЮМЕ

**Въведение:** Многобройните предизвикателства пред здравните системи в световен мащаб наложиха търсенето на нови подходи за решаване на сложните проблеми пред, които са изправени. Все по-голямо значение придобиват информирането и получаването на съгласие на пациентите, с оглед превръщането им в активни участници в процеса на грижи и лечение.

**Цел:** Да се изследва мнението на медицинските сестри и пациентите относно факторите, възпрепятстващи ефективното протичане на процеса на получаване на информирано съгласие от пациентите.

**Материали и методи:** Приложен е анализ на литературни източници, документален и анкетен метод. Изследвано е мнението на 80 медицински сестри, работещи в акредитирани МБАЛ, утвърдени за учебни бази към МУ- Варна и 60 пациенти, лекувани в посочените лечебни заведения, чрез пряка индивидуална анонимна анкета през януари 2013 г.

**Резултати и обсъждане:** Изследваните медицински сестри и пациенти потвърждават с отговорите си необходимостта от ефективно осъществяване на процеса на информирано съгласие от пациентите. Приблизително половината и от двете групи респонденти съобщават, че са се сблъскали със ситуации, свързани с неефективно информиране на пациентите. Според повечето пациенти и медицински сестри основни фактори, възпрепятстващи ефективното протичане на процеса на информирано съгласие на пациентите са липсата на време от страна на медицинския персонал, използването на медицинска терминология и информация, несъобразена с индивидуалните особености на пациента.

**Изводи и препоръки:** Идентифицирането и справянето с факторите, възпрепятстващи ефективното протичане на процеса на получаване на информирано съгласие от пациентите ще допринесе за оптимизиране на взаимодействията между здравните специалисти, пациентите и техните близки. Това осигурява спазване на правата на пациентите и превръщането им в пълноправни участници в здравния екип.

**Ключови думи:** информирано съгласие, медицински сестри, пациенти

## ABSTRACT

**Introduction:** The many challenges facing health systems worldwide necessitated the search for new approaches to solve those complex problems. Increasingly gaining importance is the informing and obtaining consent of the patient in order to make them active participants in the process of care and treatment.

**Objective:** To explore the views of nurses and patients about the factors hampering the effective running of the process of obtaining informed consent from patients.

**Materials and Methods:** A complete analysis of the literary sources, documentary and questionnaire method. The opinion of 80 nurses, working in accredited hospital, approved for training facilities at MU – Varna and 60 patients, treated in these hospitals was studied by direct individual anonymous survey in January 2013.

**Results and Discussion:** The studied nurses and patients confirmed with their answers the need for effective implementation of the process of informed consent from the patients. Approximately half of both groups of respondents report that they have encountered situations involving ineffective informing of the patients. According to most patients and nurses, the main factors impeding the effective operation of the process of informed consent of the patients were lack of time on the part of the medical personnel, the use of medical terminology and information inappropriate to the individual characteristics of the patients.

**Conclusions:** Identifying and addressing the factors impeding the effective operation of the process of obtaining informed consent from patients will help optimize the interaction between

health professionals, patients and their relatives. This ensures a respect for patients' rights and makes them full participants in the health care team.

**Keywords:** informed consent, nurses, patients

*11. Георгиева А., Съвременни схващания за застъпничеството в сестринството и неговото приложение в процеса на информирано съгласие, Варненски медицински форум, т. 3, 2014, приложение 4, Издателство МУ-Варна, с. 338-342. ISSN 1314-8338*

## **РЕЗЮМЕ**

**Въведение:** Концепциите за автономията на пациента и застъпничеството от страна на медицинската сестра са актуалните теми на дебата в сестринските кръгове по целия свят. Същевременно мненията на различните автори са поляризирани по отношение на естеството и степента на застъпничеството в дейността на медицинската сестра. В тази връзка, изясняването на етичните аспекти на ролята на медицинската сестра в процеса на информиране и получаване на съгласие от пациентите, има важно научно и практическо значение

**Цел:** Да се проучат съвременните схващания за застъпничеството в сестринството, както и неговото приложение в процеса на информирано съгласие и мнението на дипломантите- медицински сестри, практикуващите медицински сестри, лекарите и пациентите по проблема.

**Материал и методи:** Приложен е анализ на литературни източници, документален и анкетен метод. Изследвано е мнението на 65 дипломанти от МУ- Варна, 80 медицински сестри и 80 лекари, работещи в акредитирани МБАЛ, утвърдени за учебни бази към МУ-Варна, както и на 60 пациенти, лекувани в посочените лечебни заведения. Проучването е проведено в периода 2012- 2013 г.

**Резултати и обсъждане:** Застъпничеството в сестринството се изразява в защита на пациента по отношение на правата му в здравеопазната система. В процеса на информирано съгласие застъпничеството е „акт на информиране и подкрепа на лице, така че то да може да направи възможно най-добрите решения за себе си”. Резултатите от собственото анкетно проучване показват, че нито един от анкетирания лекари, едва една пета от пациентите и незначителна част от дипломантите и медицинските сестри отреждат за медицинската сестра ролята на застъпник на пациента в процеса на информираното съгласие.

**Заклучение:** Все още съществуват редица нерешени проблеми в съвременната сестринска наука и практика относно застъпничеството в сестринството, както и неговото приложение в процеса на информирано съгласие. Необходимо е да продължат изследванията в тази посока, тъй като изясняването на ролята на медицинската сестра в процеса на информирано съгласие ще спомогне за оптимизирането на взаимоотношенията с пациентите, а също и за осигуряването на по-качествени грижи за тях.

**Ключови думи:** застъпничество в сестринството, информирано съгласие, медицинска сестра, пациент

## **ABSTRACT**

**Introduction:** Concepts of patient autonomy and advocacy on the part of the nurse are current topics of debate in nursing circles worldwide. While the opinions of various authors are polarised with respect to the nature and extent of advocacy activities of the nurse. In this regard, the clarification of the ethical aspects of the role of the nurse in the process of informing and obtaining consent from patients is of great scientific and practical importance.



**Objective:** To explore modern concepts of advocacy in nursing and its application in the process of informed consent and opinion of graduates - nurses, practising nurses, doctors and patients, on the matter.

**Material and Methods:** Applied analysis of literature, documentary and survey method. Studied are 65 graduates of the Medical University of Varna, 80 nurses and 80 physicians working in accredited hospitals, approved for training facilities at the Medical University of Varna, and 60 patients treated in these hospitals. The study was conducted between 2012- 2013.

**Results and Discussion:** Advocacy in nursing consists of protecting the patient in terms of his rights in the health care system. In the process of informed consent, advocacy is „the act of informing and supporting a person so that they can make the best possible decisions for themselves.“ The results of their survey showed that none of the surveyed physicians, only one fifth of patients and an insignificant part of the graduates and nurses assign to the role of the nurse an advocate of the patient in the process of informed consent.

**Conclusion:** There are still a number of unresolved issues in contemporary nursing science and practice on advocacy sisterhood and its application in the process of informed consent. It is necessary to continue research in this direction as to clarify the role of the nurse in the process of informed consent will help to optimise relationships with patients and also to ensure better care for them.

**Keywords:** nursing advocacy, informed consent, nurse, patient

*12. Димитрова М., З. Димиева, А. Георгиева, Информираност на медицинските сестри по проблема за домашното насилие и необходимостта от обучение, Варненски медицински форум т. 3, 2014, прил. 2, с.186-190. ISSN 1314-8338*

#### **РЕЗЮМЕ**

Домашното насилие, извършено срещу жени е значим обществен и здравен проблем. Медицинските сестри могат да играят ключова роля при идентифициране на пациенти, преживели насилие и да предложат необходимата емоционална, практическа и психологическа подкрепа. Този доклад има за цел да изследва информираността на медицинските сестри по проблема „домашно насилие“, степента на тяхната подготовка и необходимостта от допълнително обучение при оказване на сестрински грижи на пострадалите. В него се подчертава необходимостта от засилено сестринско образование и информираност, които ще дадат възможност на медицинските сестри да осигуряват качествени и цялостни здравни грижи на жени пострадали от домашно насилие.

**Ключови думи:** домашно насилие, магистри, стажанти, институции, медицински сестри

#### **SUMMARY**

Domestic violence committed against women is a significant public and health problem. Nurses can play a key role in identifying patients who have suffered from domestic violence and offer them the needed emotional, practical and psychological support. This report studies the extent of nurses' knowledge on the issue of "domestic violence" and the need for additional training in providing nursing care to the victims. It highlights the need for enhanced nursing education and awareness that will enable nurses to provide quality and comprehensive health care for women victims of domestic violence.

**Key words:** domestic violence, graduate trainees, institutions, nurses

*13. Търпоманова Ц., С. Филкова, А. Георгиева, Кр. Стамова, Сравнително проучване на нагласите за професионална реализация на студентите от специалност „Рехабилитатор“ в Медицински колеж – Варна и на студентите от специалност „Медицинска сестра“ в Медицински университет – Варна,*

## **РЕЗЮМЕ**

След завършване на обучението си студентите от специалност „Рехабилитатор” с образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър” и тези от специалност „Медицинска сестра” със степен „бакалавър” могат да се реализират непосредствено в България. Но ако младите специалисти предпочетат да работят в чужбина, възможност за това имат само медицинските сестри, тъй като степента „професионален бакалавър” не се признава извън нашата страна.

Целта на проучването е да се сравнят нагласите и възможностите за професионална реализация на студентите от двете специалности и да се направят съответните изводи. С пряка индивидуална анкета са изследвани 63 студенти от специалност „Рехабилитатор” и 55 студенти от специалност „Медицинска сестра”. 57.1% от анкетираните студенти – рехабилитатори и 17.2% от медицинските сестри виждат професионалното си бъдеще извън страната. 87.3% от рехабилитаторите и 51.5% от завършващите медицински сестри имат намерение да продължат образованието си за придобиване на магистърска степен.

Повечето от бъдещите медицински сестри искат да се реализират професионално в България. Болшинството от завършващите рехабилитатори имат нагласа да работят извън страната. За тях става задължително придобиването на образователно-квалификационна степен „магистър”, което автоматически отлага директната им реализация по специалността.

**Ключови думи:** „професионален бакалавър”, „бакалавър”, професионална реализация в България и чужбина

## **ABSTRACT**

After completion of their training, the Rehabilitator students with a “professional bachelor’s” degree and the Nurse students with the “bachelor’s” degree can be employed directly in Bulgaria. But if young professionals prefer to work abroad, only nurses are able to do so, because the “professional bachelor’s” degree is not recognized outside our country.

The aim of this study is to compare the adjustments and the opportunities for professional development of the students from both courses and to make appropriate conclusions.

Sixty-three Rehabilitator and 55 Nurse students were studied by using direct individual inquiry. 57.1% of the surveyed Rehabilitator students and 17.2% of the nurses see their professional future outside the country. 87.3% of the rehabilitator respondents and 51.5% of the Nurse graduates plan to pursue their education to acquire a Master’s degree.

Most of the prospective nurses want to develop their profession in Bulgaria. The majority of Rehabilitator graduates are inclined to work abroad. The acquisition of Master’s education & qualification degree becomes mandatory to them but automatically puts off their professional development.

**Key words:** professional Bachelor, Bachelor, professional realization in Bulgaria and abroad

*14. Георгиева А., Задължение на медицинската сестра за получаване на информирано съгласие при оказване на сестрински грижи – етични аспекти и практическа реализация, Варненски медицински форум, изд. МУ-Варна, том 4, 2015, прил. 3, с. 476 – 479. ISSN 1314-8338*

## **РЕЗЮМЕ**

Процесът на информирано съгласие е важен елемент в дейността на медицинските сестри при осигуряването на етичната защита на правото на автономия на пациента.

**Цел:** Да се проучат етичните аспекти на задължението на медицинската сестра за получаване на информирано съгласие при оказване на сестрински грижи и мнението на студентите и медицинските сестри за действителната му реализация в практиката.

**Материал и методи:** Приложен е анализ на литературни източници, документален и анкетен метод. Изследвано е мнението на 290 дипломанти медицински сестри, обучавани в МУ – Варна и МУ – Плевен и 320 медицински сестри, работещи в Многопрофилни болници за активно лечение в градовете Варна, Добрич, Русе, Силистра и Шумен. При студентите дипломанти проучването е изчерпателно и е проведено в периода 2008 – 2014 г. При медицинските сестри проучването е репрезентативно. Проведено е в периода 2010 – 2014 г.

**Резултати и обсъждане:** Получаването на информирано съгласие на пациента е важно етично задължение на медицинската сестра, закрепено в Етични кодекси, приети на международно и национално ниво. Приблизително две трети от дипломантите и три четвърти от медицинските сестри потвърждават, че винаги спазват това етично задължение, а една четвърт от студентите и всяка пета от медицинските сестри – понякога. Малка част от анкетиранияте го считат за лекарско задължение.

**Заклучение:** Болшинството от бъдещите и настоящите медицински сестри възприемат получаването на информирано съгласие от пациента като свое етично задължение и го спазват в реалната практика. Това е гаранция за осигуряване на качествени и етични сестрински грижи за пациента и привличането му като активен участник в процеса на тяхното осъществяване.

**Ключови думи:** етично задължение, информирано съгласие, медицинска сестра, пациент

## **ABSTRACT**

**Introduction:** The process of informed consent is an important element in the work of the nurses in providing ethical protection of the right of autonomy of the patient.

**Objective:** To examine the ethical aspects of the duty of the nurse to obtain informed consent when providing nursing as well as the opinions of students and nurses for its actual implementation in practice.

**Material and Methods:** Attached is the analysis of the literature, documentary and questionnaire method. Studied is the opinion of 290 graduate nurses trained in MU - Varna and MU- Pleven and 320 nurses working at Multispecialty Hospital for Active Treatment in Varna, Dobrich, Rousse, Silistra and Shumen. With graduate students the study is complete and it was carried out in the period 2008 – 2014. With practicing nurses, doctors and patients the representative survey was conducted between 2010 – 2014.

**Results and discussion:** Obtaining informed consent from the patient is an important ethical duty of the nurse, listed in the Codes of conduct adopted at international and national level. Approximately two-thirds of graduates and three quarters of nurses confirm that they always respect this ethical obligation and a quarter of the students and every fifth of nurses - sometimes. A small majority of respondents consider it to be a doctor's liability.

**Conclusion:** The majority of current and future nurses perceive obtaining informed consent from the patient as their ethical commitment and respect it in actual practice. This is a guarantee of quality and ethical nursing care for the patient and his involvement as an active participant in the process of their implementation.

**Keywords:** ethical obligation, informed consent, nurse, patient

*15. Димитрова М, С. Павлова, А. Георгиева, Мениджмънт на прозрачни и лоялни взаимоотношения, средство за ефективно управление на текучеството при медицинските сестри. Здравна икономика и мениджмънт, ИК „Стено“, 2015; 4 (58): 11 – 17., ISSN 1311 9720 С*

#### **РЕЗЮМЕ**

Проблемът с текучеството на медицинските сестри е с нарастваща значимост в съвременните условия. Идентифицирането на факторите, влияещи върху този неспиращ процес, е стъпка към ограничаване на текучеството и инструмент за задържането на здравните специалисти в лечебните заведения. Целта на разработката е да се установи влиянието на мениджърските умения за прозрачни, открити и лоялни взаимоотношения с персонала върху текучеството на медицинските сестри. Проучено е мнението на 413 медицински сестри в Североизточен регион, чрез пряка анонимна анкета, през месеците февруари-април 2014 г. Данните са обработени статистически чрез SPSS. v.20.0 for Windows. Данните от социологическото проучване сочат, че ограничената или непълна информация за предстоящите промени провокира намерение за промяна на работното място. Ръководители, за които интересите на болницата и служителите са еднакво важни, ще задържат персонала на работното им място. Данните от регресионния анализ доказват, че водещи предиктори, формиращи нагласа за работа в друго лечебно заведение са: информираността на персонала за предстоящите промени ( $\beta=0,159$ ;  $p<0,003$ ), интересите на болницата и служителите са еднакво важни за ръководителите ( $\beta=0,148$ ;  $p<0,006$ ). Получените резултати очертават необходимост от промяна на мениджърските подходи и стила на поведение за ефективно управление на текучеството в условия на недостиг на здравни професионалисти.

**Ключови думи:** текучество, мениджмънт, нагласи, медицински сестри, информираност  
**SUMMARY**

The problem with turnover of nurses is growing in importance in modern conditions. The identification of factors, affecting this continuous process, is a step for reducing the turnover and a tool for retention of health professionals in hospital. The purpose of this paper is to establish the influence of managerial skills transparent, open and loyal relationships with staff on the turnover of nurses. Studied is the opinion of 413 nurses in the region, through direct anonymous survey during the months of February to April 2014. The data were processed statistically by SRSS v. 20.0 for Windows. Data from the survey suggest that limited or incomplete information on the changes provoked intention of changing the workplace. Executives for the interests of the hospital and staff are equally important to retain staff in the workplace. Data from the regression analysis show that leading predictors forming attitudes to work in another hospital are: staff awareness of the upcoming changes ( $\beta=0,159$ ;  $p < 0,003$ ); interests of hospital employees are equally important for managers ( $\beta= 0,148$ ;  $p < 0, 006$ ). The results highlight the need for a change in management approach and style of behavior or effective management of the turnover in terms of the shortage of health professionals .

**Key words :** turnover, management, attitudes, nurses, awareness

*16. Георгиева А., С. Павлова, М. Николова, Кр. Стамова. Фактори, влияещи върху мнението на медицински сестри, лекари и пациенти относно значението на екипния подход в процеса на информирано съгласие. Здравна икономика и мениджмънт, ИК „Стено“, 2015; 4 (58): 18 – 24, ISSN 1311 9720 С*

#### **РЕЗЮМЕ**

Прилагането на екипен подход в процеса на информиране и получаване на информирано съгласие от пациентите придобива все по-голяма значимост.

В тази връзка проучването на факторите, влияещи върху мнението на основните участници в този процес - медицинските сестри, лекарите и пациентите относно значението на екипния подход при информиране и получаване на съгласие от пациента има важно научно и практическо значение.

**Цел:** Да се изследват факторите, влияещи върху мнението на медицински сестри, лекари и пациенти относно значението на екипния подход в процеса на информирано съгласие.

**Материал и методи:** Приложен е анализ на литературни източници, документален и анкетен метод. Изследвано е мнението на 290 студенти-дипломанти медицински сестри, обучавани в МУ – Варна и МУ – Плевен, 320 медицински сестри и 280 лекари, работещи в Многопрофилни болници за активно лечение в градовете Варна, Добрич, Русе, Силистра и Шумен, както и на 360 пациенти, лекувани в посочените лечебни заведения. При студентите-дипломанти проучването е изчерпателно и е осъществено в периода 2008 – 2014 г. При медицинските сестри, лекарите и пациентите изследването е репрезентативно, проведено в периода 2010 – 2014 г.

**Резултати и обсъждане:** Основен фактор, повлияващ мнението на практикуващите медицински сестри по изследвания проблем е образованието, а при бъдещите медицински сестри – образователната структура, в която се обучават. Визията на пациентите по въпроса е повлияна от образованието, възрастта и пола. Резултатите свидетелстват за ясна убеденост на повечето от дипломантите, медицинските сестри, лекарите и пациентите относно все по-голямото значение, което придобива екипният подход в процеса на информирано съгласие и в съвременното здравеопазване като цяло.

**Изводи и заключение:** Проучването на факторите, влияещи върху мнението на респондентите по въпроса, очертава необходимостта от диференциран подход при прилагане на различни стратегии за стимулиране на работата в екип при получаване на информирано съгласие и при предоставяне на здравни грижи като цяло.

**Ключови думи:** екипен подход, информирано съгласие, лекари, медицински сестри, пациенти

## **SUMMARY**

Application of a team approach in the process of informing and obtaining informed consent from patients gaining greater significance.

In this regard the study of factors influencing the views of the main stakeholders in the process - nurses, doctors and patients about the importance of team approach in informing and obtaining consent from the patient is of great scientific and practical significance.

**Objective:** To investigate the factors influencing the view of nurses, doctors and patients about the importance of team approach in the process of informed consent.

**Material and Methods:** Attached is the analysis of literature, documentary and questionnaire method. This paper examines the opinions of 290 graduate nurses trained in MU - Varna and MU - Pleven, 320 nurses and 280 doctors working in the Hospital for Active Treatment in Varna, Dobrich, Ruse, Silistra and Shumen, and 360 patients treated in these hospitals. The study was complete and done by the graduate students in the period 2008 - 2014. For the nurses, doctors and patients the survey was representative and conducted between 2010 - 2014.

**Results:** The main factor influencing the opinion of the practicing nurses in the research problem is the education and for the future nurses – the education structure in which they train. The vision of the patients for the question is influenced by education, age and gender. The results point to a clear conviction of the majority of graduates, nurses, doctors and patients about the growing importance of developing a team approach in the process of informed consent and in modern health care as a whole.

**Results and conclusion:** The study of the factors influencing the respondents' view on the issue, the need for a differentiated approach in the implementation of various strategies to boost teamwork in obtaining informed consent and in providing health care in general.

**Key words:** team approach, informed consent, doctors, nurses, patients

*17. Павлова Ст., А. Георгиева, М. Николова, В. Вълков, Поведенчески подход на пациента при избор на лечебно заведение, Здравна икономика и мениджмънт, ИК „Стено“, 2016; 4 (62): 20 – 26, ISSN 1311 9720 С*

## РЕЗЮМЕ

Пациентът моделира своето поведение, по отношение на собственото си здраве и здравните професионалисти под влиянието на множество фактори – социални и биологични. Достъпът до медицинска помощ се основава на принципите за своевременност; достатъчност и качество; равнопоставеност; сътрудничество между лечебните заведения и др. Целта на проучването е да се изяснят факторите определящи поведенческия подход на пациента при избор на лечебно заведение. Анализът на резултатите показва, че голяма степен пациентите са хоспитализирани в лечебните заведения по спешност. Плановата хоспитализация предполага възможност за избор от страна на пациента. От една страна изборът може да е повлиян от препоръката на личния лекар, а от друга – от повишената информираност на съвременния пациент, определяща неговото поведение по отношение на избора или заради конкретен лекар. Причините за избор отделение – „препоръка от близки“ и „лекуващ лекар“ са повлияни от фактори, като пол, образование, населено място в което живее пациента, териториалното разположение на болничното заведение, както и от поредността на хоспитализациите. Получените данни могат да се дължат на повишено търсене на информация, което е значимо за управлението на лечебните заведения и осъществяване на дейности за повишаване на качеството на здравните грижи.

**Ключови думи:** поведение, пациент, избор, лечебно заведение

## SUMMARY

The patient shapes his behaviour towards his own health and the medical professionals, influenced by lots of factors - social and biological. The access to the medical aid is based on the principles for timeliness, sufficiency and quality, equality, cooperation between the medicinal institutions and so on.

The purpose of the investigation is to clarify the factors, defining the behavioural approach of the patient when choosing a medicinal institution. The analysis of the results shows the bigger part of the patients become hospitalized in the medicinal institutions urgently. The planned hospitalization supposes choice opportunity on the behalf of the patient. On one hand this choice can be influenced by the competent recommendation of the personal physician, on the other - by the increased awareness of the contemporary patient, identifying his behaviour regarding the choice or because of a particular doctor. The analysis of the reasons about the choice of department - „ recommendation by the relatives" and by the „ treating physician ", shows that they are influenced by factors, such as sex, education, the place of residence of the patient, the location of the hospital, as well as by the sequence of the hospitalizations. The obtained data show as well increased searching for information, which is essential for the management of the medicinal institutions and the performance of the activities for the increase of the health care's quality.

**Keywords:** behaviour, patient, choice, medicinal institution

*18. Павлова Ст., М. Николова, А. Георгиева, В. Вълков, Фактори, влияещи върху удовлетвореността на пациента в периода на хоспитализацията, Здравна икономика и мениджмънт, ИК „Стено“, 2016; 2(60): 32 – 39, ISSN1311 9720С*

#### **РЕЗЮМЕ**

Все по-често пациентът оценява медицинската дейност и взаимоотношенията, в които встъпва с лекаря и медицинската сестра в периода на хоспитализацията. Целта на проучването е да се установят и анализират фактори, които влияят на удовлетвореността на пациента при престоя му в отделението. Проучването е проведено сред 1054 пациенти, хоспитализирани в МБАЛ на територията на осем града. Оценката на различни фактори показва, че с увеличаване броя на хоспитализациите (до трета хоспитализация) все повече се повишава удовлетвореността на пациентите от отношението на лекаря и медицинската сестра, обслужването и грижите от сестринския персонал, но намалява удовлетвореността по отношение на материалната база, получаваната информация и медицинското наблюдение. Пациентите живеещите в селата са по-удовлетворени, за разлика от живеещите в големите градове. По отношение на образованието, болните с по-висока образователна степен и в по-млада възрастова група са по-доволни от обслужването и грижите в отделението, за разлика от зачитане на правата им като пациенти и получаване на редовна информация.

**Ключови думи:** удовлетвореност, здравни грижи, пациент, отделение, хоспитализация

#### **ABSTRACT**

More often the patient estimates the medical activity and the relationships, in which he enters with the doctor and the nurse during the hospitalization period. The purpose of the investigation is to identify and analyze the factors, which influence upon the patient's satisfaction during his stay in the department. The investigation is executed among 1054 patients, hospitalized in Multidisciplinary hospital for active treatment, situated in eight cities. The estimate of the different factors showed that with the increase of the hospitalizations number (up to the third hospitalization) the patient satisfaction of the attitude of the doctor and nurse, the servicing and the nursing cares still increases, but the satisfaction regarding the necessary equipment, the obtained information and the medical supervision decreases. The patients, who live in villages, remain more satisfied unlike the people, who live in bigger cities. Regarding the education the patients, who have higher educational degree and are younger, are more satisfied by the servicing and the cares in the department unlike the respect of their patient rights and the obtaining of regular information.

**Keywords:** satisfaction, health cares, patient, department, hospitalization

*19. Георгиева А., Ж. Петкова, М. Николова, Кр. Стамова, В. Василева, Нагласи на медицинските сестри за работа с деца, Варненски медицински форум, том 6, 2016, прил. 3, с. 84 – 87. ISSN 1314-8338*

#### **РЕЗЮМЕ**

Медицинските сестри са важен ресурс на здравните системи и заемат съществено място в оказването на ефективни и качествени здравни грижи. Същевременно, недостигът на медицински сестри, в това число и на педиатрични, е сериозен проблем на национално и международно ниво. Поради това, проучването на нагласите на студентите медицински сестри за работа с деца има важно научно и практическо значение.

**Цел:** Да се изследват нагласите за работа с деца на студентите от втори и четвърти курс, специалност „Медицинска сестра“ в Медицински университет – Варна. **Материал и методи:** Анализ на литературни източници, документален и анкетен метод (пряка

групова анонимна анкета). Изследвано е мнението на 54 студенти от втори курс и 36 студенти-стажанти от четвърти курс, специалност „Медицинска сестра” в Медицински университет – Варна. Изследването е проведено в периода февруари – март 2016г.

**Резултати и обсъждане:** Значителна част от бъдещите медицински сестри от втори и четвърти курс изразяват готовност да работят след завършването си с деца. Сред студентите от втори курс най-голям е дялът на желаещите да работят с педиатър в ДКЦ. За разлика от тях, повечето от колегите им от четвърти курс предпочитат да работят в Детско отделение в МБАЛ. Основна причина, обуславяща желанието и на двете групи респонденти за работа в областта на педиатрията е обичта им към децата.

**Заклучение:** Положителните нагласи на бъдещите медицински сестри за работа с деца са гаранция за успешното изпълнение на една от приоритетните дейности на съвременната ни здравеопазване – здравните грижи за децата.

**Ключови думи:** деца, нагласи за работа, студенти медицински сестри

**ABSTRACT**

**Introduction:** Nurses are an important resource for health systems and occupy a significant place in providing effective and quality health care. Meanwhile, the shortage of nurses, including pediatric, is a serious problem at national and international level. Therefore, the study of the attitudes of student nurses to work with children has important scientific and practical significance.

**Objective:** To explore attitudes to work with children of students from second and fourth course, specialty „Nurse“ at the Medical University - Varna.

**Material and Methods:** Analysis of literature, documentary and questionnaire method. We tested the opinion of 54 students from the second year and 36 fourth year students of specialty „Nurse“ at the Medical University - Varna through direct group anonymous survey. The survey was conducted in February and March 2016.

**Results:** A significant part of the future nurses from the second and fourth course stand ready to work with children after graduation. Among second year students the highest proportion of those willing to work with a pediatrician is in the Diagnostic and consultative center. In contrast, most of their colleagues from the fourth course prefer to work in the Children’s sector at Multispecialty Hospital for Active Treatment. Both groups of respondents cited as the main motive for work in the field of pediatrics is the love for children.

**Conclusion:** The positive attitudes of future nurses to work with children are a guarantee for successful implementation of one of the priority activities of our modern health care - health care for children.

**Key words:** children, attitudes to work with children, students nurses

20. [Georgieva A., M. Valkanova, The need to obtain written informed consent for invasive nursing procedures with a view of Bulgarian legislation, Scripta Scientifica Salutis Publicae, Medical University of Varna, 2016; vol. 2, suppl. 1, pp. 146-150. ISSN 2367-7333](#)

#### **ABSTRACT**

**Introduction:** The study on the need to obtain written informed consent for invasive nursing procedures has important scientific and practical importance to meet the patients' rights and achieving professional nursing security.

**Aim:** To examine the need to obtain written informed consent for invasive nursing manipulation with a view to the current Bulgarian legislation.

**Material and Methods:** We have conducted an analysis of the literature and used a documentary method (due diligence). The legal regulation of public relations was analyzed and



was linked to the nurse's participation in the process of obtaining informed consent from the patient and in particular the need to obtain written informed consent for invasive nursing procedures. The study is part of a complex, targeted and thorough study of the possibilities to optimize the participation of nurses in the process of obtaining informed consent of patients, conducted in the period January 2008 – September 2015.

**Results:** As result of the legal analysis of the primary and secondary legislation of the Republic of Bulgaria on the research problem, it found that an essential part of the medical activities performed by the nurses belong to the so-called invasive methods. At the same time the law requires informing and obtaining consent for the aforementioned medical activities to be carried out in writing. Moreover, it is a condition regarding the reality and validity of the consent. In this case, performed is a detailed analysis on issues concerning the individual that is obliged to provide the consent when performing the invasive procedures that are written above.

**Conclusions:** Based on thorough analysis of the primary and secondary legislation of the Republic of Bulgaria and also the analysis of the available scientific literature on the issue, the conclusion is that not the doctor, but the nurse is the one to inform and to take written consent from the patient before performing the invasive procedures for which the nurse is responsible.

**Keywords:** invasive procedures, nurse, patient written informed consent

#### **РЕЗИОМЕ**

**Увод:** Проучването на необходимостта от получаване на писмено информирано съгласие за инвазивни сестрински манипулации има важно научно и практическо значение с оглед спазване на правата на пациентите и постигане на професионална сигурност медицинските сестри.

**Цел:** Да се проучи необходимостта от получаване на писмено информирано съгласие за инвазивни сестрински манипулации, с оглед действащото българско законодателство.

**Материал и методи:** Приложен е анализ на литературни източници и документален метод (правен анализ). Анализирано е правното регулиране на обществените отношения, свързани с участието на медицинската сестра в процеса на информирано съгласие на пациента и по-конкретно необходимостта от получаване на писмено информирано съгласие за инвазивни сестрински манипулации. Проучването е част от комплексно, целенасочено и задълбочено изследване на възможностите за оптимизиране участието на медицинската сестра в процеса на информирано съгласие на пациента, проведено в периода януари 2008 – септември 2015г.

**Резултати:** В резултат на правния анализ на действащата първична и вторична нормативна уредба на Република България по изследвания проблем, се установи, че една съществена част от медицинските дейности, които оказва медицинската сестра спадат към така наречените инвазивни методи. В същото време законът изисква информирането и получаването на съгласие за горепосочените медицински дейности да се извърши в писмена форма. Нещо повече, тя е условие за действителност и валидност на съгласието. В тази връзка подробно се анализира въпроса за субекта, който е задължен да вземе съгласие при извършване на горепосочените инвазивни процедури.

**Изводи:** Въз основа на обстоен анализ на действащата първична и вторична нормативна уредба на Република България и анализ на достъпната научна литература по проблема се достигна до извода, че не лекаря, а медицинската сестра е тази, която следва писмено да информира и вземе съгласие от пациента преди извършването на инвазивни манипулации, за които тя е отговорна.

**Ключови думи:** инвазивни манипулации, медицинска сестра, пациент, писмено информирано съгласие

21. *Georgieva A., S. Borisova, V. Staneva, Expert assessment of practical approaches to optimize the participation of nurse in obtaining informed consent. Scripta Scientifica Salutis Publicae, Medical University of Varna, 2016; vol. 2, suppl. 1, pp. 11-15. ISSN 2367-7333*

#### **ABSTRACT**

**Introduction:** Nurses are an important resource to the health systems and occupy a significant place in providing effective and quality healthcare. At the same time, obtaining informed consent is an important aspect in the nurses' work. Therefore, the opinion survey and evaluation of experts on developing practical approaches aim to optimize the participation of nurses in the process of informed consent and have a great scientific and practical significance.

**Aim:** To study the opinion and evaluation of experts on developing practical approaches to optimize the participation of nurses in the process of informed consent.

**Materials and Methods:** We have attached an analysis of the literature and used a documentary and an expert assessment method. An expert assessment of our own developed practical approaches was performed in the period March-September, 2015. It involved 50 experts – chief and senior nurses at the St. Marina University Hospital and used a questionnaire method of interviewing. Its aim was to optimize the participation of nurses in the process of informed consent of the patient.

**Results:** The majority of the experts approved the presented algorithm for obtaining informed consent from the patient and confirmed that the algorithm can be applied in the working process of the nurses. With regard to the presented data sheet for obtaining informed consent for intravenous injection (invasive nursing manipulation) the experts expressed concerns about the possible difficulties in putting it into practice, citing the shortage of nursing staff and time. A significant majority of experts, however, approved the technical sheet and evaluated it as applicable in nursing practice.

**Conclusions:** The results of the expert assessment lead to the conclusion that the proposed practical approaches are applicable in nursing practice and will help to optimize the process of informed consent, respect the patient's right to informed consent, the professional comfort and safety of nurses.

**Keywords:** expert assessment, informed consent, nurses, patients, practical approaches

#### **РЕЗЮМЕ**

**Увод:** Медицинските сестри са важен ресурс на здравните системи и заемат съществено място в оказването на ефективни и качествени здравни грижи. Същевременно, получаването на информирано съгласие е важен аспект в дейността на медицинските сестри. Поради това, проучването на мнението и оценката на експерти относно разработени практически подходи за оптимизиране участието на медицинската сестра в процеса на информирано съгласие има важно научно и практическо значение.

**Цел:** Да се проучат мнението и оценката на експерти относно разработени практически подходи за оптимизиране участието на медицинската сестра в процеса на информирано съгласие.

**Материал и методи:** Анализ на литературни източници и метод на експертна оценка. Проведена е експертна оценка на собствено разработени практически подходи за оптимизиране участието на медицинската сестра в процеса на информирано съгласие на пациента сред 50 експерти - главни и старши медицински сестри в МБАЛ, в периода март – септември 2015 г., посредством собствено разработен въпросник за стандартизирано интервю.

**Резултати:** Мнозинството от експертите одобряват представения алгоритъм за получаване на информирано съгласие от пациент и считат, че ще се възприеме в работата

от медицинските сестри. По отношение на представения фиш за получаване на информирано съгласие за венозна инжекция (инвазивна сестринска манипулация) единици са експертите, изразили опасения относно възможни затруднения при въвеждането му в практиката, аргументирайки се с недостига на сестрински персонал и време. Значителна част от експертите, обаче, одобряват техническия фиш и го оценяват като приложим в сестринската практика.

**Изводи:** Резултатите от експертната оценка дават основание да бъдат направени изводите, че предложените практически подходи са приложими в сестринската практика и ще съдействат за оптимизиране процеса на информирано съгласие, спазване на правото на пациента на информирано съгласие, професионален комфорт и сигурност на медицинските сестри.

**Ключови думи:** експертна оценка, информирано съгласие, медицински сестри, пациенти, практически подходи

**22. Георгиева А., Мнение на дипломанти, медицински сестри, лекари и пациенти относно ролята и приноса на медицинската сестра в процеса на получаване на информирано съгласие на пациента, Здравни грижи, год.XIII, 2016, бр.4, с. 36-42. ISSN 1311-1817**

**РЕЗЮМЕ**

Целта на настоящото проучване е да се изследва мнението на дипломантите, медицинските сестри, лекарите и пациентите относно ролята и приноса на медицинската сестра в процеса на получаване на информирано съгласие на пациента. Приложен е анализ на литературни източници, документален и анкетен метод. Изследвано е мнението на 290 дипломанти медицински сестри, обучавани в МУ – Варна и МУ – Плевен, 320 медицински сестри и 280 лекари, работещи в Многопрофилни болници за активно лечение в градовете Варна, Добрич, Русе, Силистра и Шумен, както и на 360 пациенти, лекувани в посочените лечебни заведения. При студентите дипломанти проучването е изчерпателно и е осъществено в периода 2008 – 2014 г. При медицинските сестри, лекарите и пациентите изследването е репрезентативно, проведено в периода 2010 – 2014 г. Значителна част от дипломантите, медицинските сестри, лекарите и пациентите считат, че една добре обучена медицинската сестра би могла да съдейства за оптимизиране на процеса на информирано съгласие. Повече от половината и от четирите групи респонденти определят ролята на медицинската сестра в процеса на информирано съгласие като активен партньор на лекаря. Мнозинството от дипломантите, практикуващите медицински сестри, две трети от лекарите и повече от половината от пациентите посочват, че медицинската сестра трябва да информира пациентите относно планирането, организацията и осъществяването на сестринските грижи. Получените резултати свидетелстват за ясната убеденост на повечето от дипломантите, медицинските сестри, лекарите и пациентите относно все-по голямото значение, което придобива екипния подход в процеса на информирано съгласие.

**Ключови думи:** информирано съгласие, медицинска сестра, пациент, принос, роля

**SUMMARY**

The aim of this study was to investigate the opinions of graduates, nurses, physicians and patients on the role and the contribution of nurses in the process of obtaining patient informed consents. Literature analysis, documentary and questionnaire methods were used for studying the opinions of 290 graduate nurses trained in MU - Varna and MU - Plevan, 320 nurses and 280 physicians working at the Multiprofile Hospitals for Active Treatment in Varna, Dobrich, Rousse, Silistra and Shumen, and 360 patients treated in those hospitals. For graduating

students, the study was conducted and completed in the period 2008-2014. For nurses, physicians and patients, the study was representative and conducted in the period 2010-2014. A significant proportion of the graduates, nurses, physicians and patients believed that well-trained nurses could help to optimize the process of obtaining patient informed consents. More than half of all the four groups of respondents defined nurses as active partners of the physician in the process of obtaining patient informed consents. The majority of the graduates and practicing nurses, two thirds of the physicians and more than half of the patients indicated that nurses should inform patients about the planning, organization and implementation of nursing care. The results have shown the clear conviction of the majority of graduates, nurses, physicians and patients on the greater importance of the team approach in the process of obtaining patient informed consent.

**Key words:** patient informed consent, nurse, patient, contribution, role

*23. Георгиева А., Познания на медицинските сестри относно превенцията на вътреболничните инфекции, Здравни грижи, год. XVII, 2018, бр. 3, с. 18-23. ISSN 1312-2592*

### **РЕЗЮМЕ**

Вътреболничните инфекции продължават да бъдат един от значимите медицински и социално-икономически проблеми на съвременното, независимо от бурното развитие на медицинската наука и практика. Целта на настоящото изследване е да се проучат познанията на медицинските сестри относно превенцията на вътреболничните инфекции. Единицата за наблюдение е всяка медицинска сестра, работеща в Хирургично отделение, избрана по метода на случайния подбор. Изследвано е мнението на 80 медицински сестри, работещи в Хирургични отделения на Многопрофилни болници за активно лечение в град Варна, посредством полуструктурирано интервю. Изследването е проведено в периода септември 2017 – август 2018 година. Приложени са анализ на литературни източници, документален метод и анализ на данни от емпирично социологическо проучване. За онагледяване на наблюдаваните процеси и явления е приложен е графичен анализ. За изработване на графиките е използван софтуерен пакет Microsoft Office Excel 2013. Данните са обработени с помощта на статистически пакет IBM SPSS Statistics 19. Повечето от участниците в проучването демонстрират познания на основните постановки в Медицинския стандарт по превенцията на вътреболничните инфекции и потвърждават спазване на стандартните предпазни мерки, залегнали в него. Мнозинството от медицинските сестри изразяват убеденост относно значението на превенцията на вътреболничните инфекции за оказването на безопасни здравни грижи.

**Ключови думи:** вътреболнични инфекции, медицински сестри, пациенти, превенция

### **SUMMARY**

The nosocomial infections continue to be one of the major medical and socio-economic problems of today, despite the rapid development of medical science and practice.

The purpose of this study is to investigate the knowledge of nurses about the prevention of hospital-acquired infections. The observation unit is any nurse working in a surgical ward selected by the random selection method. Studied is the opinion of 80 nurses working in surgical wards of the Hospital for Active Treatment in Varna, through semi-structured interview. The survey was conducted between September 2017 and August 2018. An analysis of literary sources, a documentary method and analysis of data from an empirical sociological survey were applied. To illustrate the observed processes and phenomena, a graphical analysis is applied. For making graphics used software package Microsoft Office Excel 2013. The data was processed with the use of the statistical package IBM SPSS Statistics 19. Most of the study participants demonstrate knowledge of basic formulations in medical standards for the

prevention of nosocomial infections and confirm compliance with the standard precautions measures laid down therein. The majority of nurses are convinced about the importance of preventing nosocomial infections in providing safe health care.

**Key words:** nosocomial infections, nurses, patients, prevention

*24. Георгиева А., Здравното обучение – важна функция на медицинската сестра от екипа на общопрактикуващия лекар, Обща медицина, том XX, бр. 4, 2018, с. 36- 42. ISSN 1311-1817*

#### **РЕЗЮМЕ**

Целта на проучването е да се изследва мнението на пациенти и техните близки (120) относно различни аспекти, свързани с провеждането на здравно обучение, като важна функция на медицинската сестра, работеща в екипа на общопрактикуващия лекар. Приложен е анализ на литературни източници, документален метод и методът на социологическо интервю. Изследването е проведено през периода юли–август 2018 г. Резултатите отразяват мнението на мнозинството от изследваните лица относно важната роля на медицинската сестра, работеща в екипа на общопрактикуващия лекар, в процеса на здравно обучение. По-голямата част от респондентите са били обучавани по въпроси, отнасящи се до правилно осъществяване на лечението, до хранителния и двигателния режим при управление на хронични заболявания, а съвсем малка част – относно здравословния стил и начин на живот. Според повечето от участниците в изследването най-често в процеса на здравно обучение участва целият екип – общопрактикуващият лекар, медицинската сестра, пациентите и техните близки.

**Ключови думи:** здравно обучение, медицинска сестра, общопрактикуващ лекар, пациент, близки на пациента

#### **ABSTRACT**

The purpose of the study is to investigate the opinion of the patients and their relatives (120) on various aspects related to the conduct of health education as an important function of the nurse of the general practitioner's team. An analysis of literary sources, documentary method and method of sociological interview is applied. A survey was performed in the period July-August 2018. The results reflect the opinion of the majority of the surveyed on the important role of the nurse working in the general practitioner's team in the health education process. The majority of respondents received training on issues related to the application of a proper treatment, the nutritional and motor regimens in managing chronic diseases and a very small part – about healthy lifestyle. According to most of the surveyed participants, most often the whole team is involved in the health education process – the general practitioner, the nurse, the patients and their relatives.

**Key words:** health education, nurse, general practitioner, patient, patient's relatives

*25. Боева, Т., А. Георгиева, Проучване на репродуктивните нагласи на жени в детеродна възраст на територията на град Варна, Здравни грижи, год. XVIII, 2019, бр. 1, с. 5 -14. ISSN 1312-2592*

#### **РЕЗЮМЕ**

В сферата на репродукцията в последните десетилетия се наблюдават големи промени и динамика на процесите, що се отнася до индивидуалните нагласи и избори, промени в социалните нагласи по отношение на възпроизводството, семейството и родителството, както и промени в правните регламенти и политиките. **Целта** на настоящото изследване е да се проучат репродуктивните нагласи на жени в детеродна възраст от град Варна. В

проучването на случаен принцип са включени 106 жени, на територията на град Варна в периода 2016-2017г. **Характер и обем на проучването:** Използван е авторски въпросник със затворени въпроси. На базата на качествен и количествен анализ на получените данни се установи, че преобладаващата част от участниците в проучването нямат деца (36.60%). Една трета от респондентите са с две деца, една четвърт с едно. Според повечето от изследваните лица съвременното семейство в България трябва да има поне две деца (74.5%). Значително по-нисък е дялът на посочилите три и повече деца (15.10%), положителен е фактът, че малка част са тези, които считат, че е достатъчно само едно дете (5.70%). С нарастване на образователната степен нараства броят на анкетираните, считащи, че българското семейство трябва да има три и повече деца. Според повече от половината от респондентите най-подходящата възраст за раждане на първо дете е между 25 и 30 години. В проучването се установи висока степен на съвпадение на отговорите между двамата партньори относно желан брой деца с приоритет е двудетният модел. Финансовите проблеми са и в основата на избора на повечето от анкетираните да имат само едно дете (38.5%). При респондентите, които имат две деца финансовият фактор е с второстепенно значение и е посочен едва от 18.8% от изследваните лица. Причините поради които жените нямат повече деца са подредени по следния начин: имат вече родени деца и не планират да имат повече - 30.20%; нестабилното финансово състояние - 27.40%; продължават своето образование - 31.0%. Взаимоотношенията с партньора като фактор е посочен на последно място - 2.80%. Получените резултати показват, че респондентите подражават на своите родители в процеса на семейно планиране и репродукция. Повече от половината от анкетираните (69.9%) са членове на двудетния модел семейства. **Изводи:** Според получените данни преобладаващата част от участниците в проучването нямат деца (39.60%), само една трета от респондентите са с две деца. Според повечето от изследваните лица съвременното семейство в България трябва да има поне две деца. С нарастване на образователната степен, нараства броят на анкетираните, считащи, че българското семейство трябва да има три и повече деца. Резултатите от анализа доказват, че доходът е фактор, който в значителна степен повлиява репродуктивните намерения. Получените резултати показват, че респондентите подражават на своите родители в процеса на семейно планиране и репродукция.

Ключови думи: репродуктивно поведение, жени, деца, семейство, нагласи.

#### **ABSTRACT**

In the field of reproduction great changes and dynamics were observed during the last decades related to individual attitudes and choices, changes in social attitudes towards reproduction, family and parenthood as well as amendments to legal regulations and policies. **The Objective** of this study is to explore the reproductive attitudes of women from Varna. The study included 106 women selected at random in the territory of the city of Varna in the period 2016-2017. **Nature and Volume of Study:** An author's questionnaire with closed-ended questions was used. Based on the qualitative and quantitative analysis of the collected data it was found that the majority of women who took part in the survey have no children (39.60%). One third of the respondents have two children and one-fourth of them have one. According to most of the people surveyed, the modern family in Bulgaria should have at least two children (74.5%). The share of those mentioning three or more children is significantly lower (15.10%), positive is the fact that only few think that having one child is enough (5.70%). The more highly educated the respondents are, the more of them think that the Bulgarian family should have three and more

children. According to more than half of the respondents the optimum age for a woman to give birth to their first child is between ages 25 and 30. The study found a high degree of matching of responses between two partners on the number of children they desire as priority is given to the two-child model. For most of the respondents financial problems lie in the basis of their choice to have only one child (38.5%). For respondents who have two children, the financial factor is of secondary importance and is mentioned by 18,8% of the persons surveyed. The reasons why women do not have more children are ranked as follows: they already have children and do not plan to have other - 30,20%; unstable financial situation - 27.40%; continuation of their education -31.0%. The relationship with the partner as a factor is mentioned last -2.80%. The results obtained show that respondents imitate their parents in family planning and reproduction. More than half of the respondents (67.9%) are members of a two-child family. **Conclusions:** According to data obtained, the majority of respondents have no children (39.60%), only one third of them have two children. According to most of the people surveyed, the modern Bulgarian family must have at least two children. The two-child model continues to be a priority as a social norm for the number of children in the family both as reproductive attitudes and as reproductive intentions. The more highly educated the respondents are, the more of them think that the Bulgarian family should have three and more children. The results of the analysis prove that income is a factor that significantly influences reproductive intentions. The results show that respondents imitate their parents in family planning and reproduction.

**Keywords:** reproductive attitude, women, children, family, attitudes

## II. ИЗВЪН УЧАСТВАЩИТЕ В ДОКАЗАТЕЛСТВЕНИЯ МАТЕРИАЛ ЗА ПОКРИВАНЕ НА МИНИМАЛНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ ЗА ЗАЕМАНЕ НА АКАДЕМИЧНА ДЛЪЖНОСТ „ДОЦЕНТ“

ПУБЛИКАЦИИ И ДОКЛАДИ, ПУБЛИКУВАНИ В НЕРЕФЕРИРАНИ СПИСАНИЯ С НАУЧНО РЕЦЕНЗИРАНЕ ИЛИ ПУБЛИКУВАНИ В РЕДАКТИРАНИ КОЛЕКТИВНИ ТОМОВЕ, РАЗПРЕДЕЛЕНИ В СЛЕДНИЯ РЕД:

ПЪЛНОТЕКСТОВИ ПУБЛИКАЦИИ В БЪЛГАРСКИ НАУЧНИ СПИСАНИЯ С ISSN (включени в национален референтен списък на НАЦИД на съвременни български научни издания с научно рецензиране)

1. *Георгиева А., Т. Цветкова, Ролята на училищната медицинска сестра при провеждане на здравно възпитание по превенция на наркоманиите, Здравни грижи, год.VI, 2008, бр.3, с. 7-13. ISSN 1312-2592*

### РЕЗЮМЕ

Целта на настоящото проучване е да се изследва мнението на родители (80) на ученици от седми до дванадесети клас в VII СОУ „Найден Геров“ относно ролята на училищната медицинска сестра при провеждане на здравно възпитание, насочено към превенция на наркоманиите. Приложен е анкетен метод (пряка индивидуална анонимна анкета), документален метод, анализ на литературни източници. Изследването е проведено в периода септември – ноември 2007г. Резултатите отразяват мнението на анкетираните, че училищната медицинска сестра притежава необходимата компетентност за провеждане на здравно възпитание насочено към превенция на наркоманиите. По-голямата част от изследваните родители подчертават необходимостта от обединяването на усилията на всички, имащи отношение по проблема „наркомани“ и изразяват готовност за партньорство в различни инициативи свързани с превенцията на наркоманиите.

**Ключови думи:** наркомани, превенция, родители, ученици, училищна медицинска сестра

### SUMMARY

The aim of the present study is to investigate the opinion of 80 parents of students from 7th to 12th grade in VII High school „Naiden Gerov“ about the role of the school nurse to complete the health education is to prevent the drug habit. A surveying method was applied, by an individual anonymous inquiry. The survey was held in September-November 2007. The results show the opinion of the inquired parents about the school nurse's competency to complete the health education. The most of inquired parents show the indispensability by common efforts about drug problem and shows agreement for joint actions to prevent the drug habits.

**Key words:** prevention, drug habit, school nurse, parents, students

2. *Георгиева, А., Кр. Стамова, Мнение на медицинските сестри-дипломантки относно значимостта на информираното съгласие за пациентите, Здравни грижи, год.VII, 2009, бр.2, с. 34-39. ISSN 1312-2592*



## РЕЗЮМЕ

Целта на настоящото проучване е да се изследва мнението на медицински сестри-дипломантки в Медицински университет – Варна, относно значимостта на информираното съгласие за пациентите като фактор за ефективен сестрински процес (55). Приложен е анкетен метод (пряка групова анонимна анкета), документален метод, анализ на литературни източници. Изследването е проведено в периода юни-юли 2008г. Резултатите отразяват мнението на анкетиранияте, че получаването на информираното съгласие е необходимо във всички етапи на сестринския процес и е важно за привличането на пациентите и техните близки като активни участници в процеса на лечение и обгрижване. По-голямата част от изследваните бъдещи медицински сестри считат, че получаването на информирано съгласие от пациентите е приоритет не само на лекаря, а и на медицинската сестра в рамките на нейните компетенции и подчертават необходимостта от тяхното нормативно регулиране.

**Ключови думи:** информираното съгласие, сестрински процес, пациент, медицинска сестра.

## SUMMARY

The purpose of this study was to examine the views of nursing graduates in the University of Medicine, Varna on the importance of informed consent for patients as a factor for effective nursing process (55). A method of inquiry (direct anonymous survey group), documentary method, analysis of the literature. The survey was conducted during June-July 2008. The results reflect the opinions of respondents that obtaining informed consent is necessary in all phases of nursing process and it is important to attract patients and their families as active participants in the process of treatment and care. The majority of future nurses surveyed believe that obtaining informed consent from patients is a priority not only the doctor, but the nurse herself in the framework of her competence and to emphasize on the need for their regulation.

**Keywords:** informed consent, the nursing process, patient, nurse.

3. *Стамова Кр., А. Георгиева, Значение на сестринските грижи при пациенти на хемодиализа - централен венозен катетър, Здравни грижи, год.VII, 2009, бр.2, с. 12-16. ISSN 1312-2592*

## РЕЗЮМЕ

Цел: Да се докаже значението на сестринските грижи в обгрижването на хемодиализния пациент с централен венозен катетър във връзка с усложнението катетър асоциирана инфекция. Материал и методи: Използвани са литературни източници и резултати от проучване, направено в периода февруари – март 2007 година. В проучването са обхванати 36 болни на хемодиализа, от клиниката по нефрология и хемодиализа към МБАЛ „Св. Марина” – гр. Варна. Основни използвани методи са: анализ на литературни източници и на документи, графичен и статистически анализ. Резултати и обсъждане: Изолират се общо 42 бактериални вида. Положителните бактериални култури се установяват най-често между четиринадесетия и двадесет и първия ден от поставянето на съдовия достъп. По-голямата част от установените микроорганизми са *St. aureus* – 43,3%.

Заклучение: Доказването на хипотезата, че основен източник на инфекция е кожата, показва ключовата роля на сестрата в обгрижването на пациент с централен венозен катетър на хемодиализно лечение.

**Ключови думи:** централен венозен катетър, катетър асоциирана инфекция, хемодиализа, пациент, медицинска сестра.

## SUMMARY

**Purpose:** To demonstrate the importance of nursing care in a hemodialysis patient with central venous catheter related complication with catheter associated infection.

**Material and methods:** literature sources are used and the results of a study done in the period February - March 2007. The study covered 36 patients on dialysis from the clinic in Nephrology and dialysis at University Hospital "Sv.Marina"-Varna. Main methods used are: analysis of literature and documents, graphic and statistical analysis. **Results and discussion:** segregate total 42 bacterial species. Positive bacterial cultures are most often established between the fourteenth day and twenty-first of the placement of vascular access. The majority of microorganisms are found *St. aureus* - 43,3%.

**Conclusion:** The demonstration of the hypothesis that the main source of infection, the skin shows the key role of the nurse in the care of a patient with central venous catheter in hemodialysis treatment.

**Keywords:** central venous catheter, catheter associated infection, hemodialysis patients, nurse.

4. *Георгиева А., Кр. Стамова, Нагласи за непрекъснато обучение на студентките-дипломантки от специалност „Медицинска сестра“ в Медицински университет- Варна, Здравни грижи, год.VIII, 2010, бр. 3 , с. 12-17. ISSN 1312-2592*

#### **РЕЗЮМЕ**

Целта на настоящото проучване е да се изследват нагласите за непрекъснато обучение на студентките-дипломантки от специалност „Медицинска сестра“ в Медицински университет- Варна (40). Приложен е документален метод, анализ на литературни източници и анкетен метод (пряка групов анонимна анкета). Изследването е проведено в периода март- април 2010 г. Резултатите отразяват нагласите на бъдещите медицински сестри постоянно да се обучават и развиват като професионалисти. Повече от половината респонденти изразяват готовност да продължат обучението си в магистърска степен и да посещават различни форми на следдипломно обучение. Водещи мотиви за това са желание за повишаване на професионалната компетентност, личностна реализация и издигане престижа на сестринството у нас. Отговорите на анкетираните потвърждават важната роля на преподавателите от Медицински университет и наставниците от практическите бази относно стимулирането на студентките-дипломантки да се обучават и развиват непрекъснато в професионален аспект.

**Ключови думи:** непрекъснато обучение, професионално усъвършенстване, студентки-дипломантки, медицинска сестра

#### **SUMMARY**

The purpose of this study was to explore attitudes to continuous training of graduate students from the specialty Nurse in Medical University of Varna (40). Attached documentary method, analysis of literary sources and questionnaire method (direct group anonymous questionnaire). The study was conducted conducted between March and April 2010. The survey was results reflect the attitudes of prospective nurses to continually learn and develop as professionals. More than half of respondents expressed willingness to continue their studies in master's degree and attend various forms of postgraduate training. Leading reasons for this are the desire to enhance professional competence, personal fulfillment and raise the prestige of sisterhood among us. The answers of respondents confirmed the important role of teachers of Medical University and mentors of bases on the practical in stimulating graduate students to continuously improve the professional aspect.

**Keywords:** continuous education, professional development, , nurses, graduate students

5. *Стамова Кр., А. Георгиева, Оценка на пациентите на професионалното поведение на обгрижващите ги медицински сестри, Здравни грижи, год.VIII, 2010, бр. 3, с. 32-37. ISSN 1312-2592*

#### **РЕЗЮМЕ**

Цел: Да се проучи оценката на пациентите, за притежавания тип сестринско поведение (по I. HARDI) на обгрижващите ги медицински сестри. Материал и методи: В проучването е изследвано мнението на 120 пациента. Респондентите са избрани на произволен принцип сред преминалите пациенти за периода октомври-декември 2009г. през Отделението по нефрология и Първа Клиника по коремна хирургия към УМБАЛ „Св. Марина” ЕАД – гр.Варна. Приложен е анкетен метод (пряка групов анонимна анкета), анализ на литературни източници, сравнителен анализ, документален метод. Резултати и обсъждане: Според пациентите, обгрижващите ги сестри притежават качествата, характерни за няколко типа сестринско поведение. Най-често срещаните качества, притежавани от медицинските сестри, според респондентите са характерни за майчинския тип сестринско поведение. Качествата, характерни за практическия и мъжкия тип сестринско поведение са също често срещани сред медицинските сестри, според пациентите. Най-малко според анкетираните са сестрите с нервен тип поведение. Заключение: Оценката на пациентите, за притежавания тип сестринско поведение (по I. HARDI) на обгрижващите ги медицински сестри, показва многообразие, адекватно на разнообразието от ситуации, в които би намерило точно приложение. Специалистите по здравни грижи притежават качествата, изискващи се от съвременната медицинска сестра – такава, каквато и самите пациенти я желаят.

**Ключови думи:** медицинска сестра, пациент, тип сестринско поведение.

#### **SUMMARY**

Objective: To investigate patients assessment for nursing held type behavior (by I. HARDI) care of them nurses. Material and methods: The study surveyed the views of 120 patients. Respondents were selected randomly among the patients passed the period October to December 2009. in the Department of Nephrology and First Department of Abdominal Surgery at the University Hospital St. Marina EAD - Varna. Attached questionnaire method (direct group anonymous survey), analysis of literature, comparative analysis, documentary method. Results and discussion: In patients they care nurses have the qualities characteristic of several types of nursing behavior. The most common quality held by nurses, according to respondents are typical of the type of maternity nursing behavior. Qualities inherent in practical nursing and male-type behavior are also common among nurses as patients. At least according to respondents are nurses with nervous behavior. Conclusion: The assessment of patients for nursing held type behavior (by I. HARDI) care of them nurses, shows diversity adequately the diversity of situations in which it found right application. Health care professionals possess the essential qualities required of the modern nurse - as in January and the patients themselves wish.

**Keywords:** nurse, patient, type of nursing behavior

6. *Георгиева А., Ролята на медицинската сестра при получаване на информирано съгласие от неврохирургичните пациенти, Здравни грижи, год.VIII, 2010, бр. 4, с. 21-27. ISSN 1312-2592*

#### **РЕЗЮМЕ**

Целта на настоящото проучване е да се изследва мнението на професионалистите по здравни грижи (15) и лекарите (10), работещи в Неврохирургична клиника, МБАЛ „Света Анна”- Варна относно ролята на медицинската сестра в процеса на получаване

на информирано съгласие от неврохирургичните пациенти. Приложен е анализ на литературни източници, документален и анкетен метод. Изследването е проведено в периода юни- август 2010 г. Резултатите отразяват мнението на анкетираните, че получаването на информираното съгласие е процес на активно взаимодействие и сътрудничество с пациента и семейството му, основан на взаимно доверие. Необходимостта от нормативно регулиране на ролята и компетенциите на медицинските сестри в процеса на получаване на информирано съгласие от пациентите потвърждават с отговорите си повечето от респондентите. Една трета от анкетираните професионалисти по здравни грижи и две трети от неврохирурзите изказват становище, че сестрата трябва да възприеме ролята на посредник между лекаря и пациента, с цел доизясняване на различни въпроси. По-голямата част от здравните професионалисти и лекарите считат, че медицинската сестра трябва да бъде активен партньор на лекаря в процеса на информирано съгласие, като с това тя ще допринесе за неговото ефективно протичане.

**Ключови думи:** информирано съгласие, медицинска сестра, пациенти

#### **SUMMARY**

The purpose of this study was to examine the views of professionals in health care (15) and doctors (10) operating in the Neurosurgical Clinic, Hospital St. Anna in Varna, on the role of the nurse in the process of obtaining informed consent from the Neurosurgical patients. It's applied an analysis of literary references, documentary method, and inquiry method. The survey was conducted in June-August 2010 results reflect the view of respondents that obtaining informed consent is a process of active interaction and cooperation with the patient and his family based on mutual trust. The need for legal regulation of the role and competence of nurses in the process of obtaining informed consent from patients confirmed their answers most of the respondents. One third of professionals in health care and two thirds of the neurosurgeons express the opinion that the nurse should adopt the role of intermediary between doctor and patient to clarification of various issues. The majority of health professionals and physicians believe that the nurse should be an active partner of the doctor in the process of informed consent, thus it will contribute to its effective operation.

**Keywords:** informed consent, a nurse, neurosurgical patients.

7. [Гочева Г., А. Георгиева, Д. Александрова, Необходимост от иновации в сестринската практика, Здравни грижи, год.VIII, 2010, бр. 4, с. 28-33. ISSN 1312-2592](#)

#### **РЕЗЮМЕ**

Целта на настоящото проучване е да се изследва мнението на завършващите Медицински университет- Варна медицински сестри (40) относно необходимостта от иновации в сестринската практика. Приложен е анкетен метод (пряка групов анонимна анкета) и анализ на литературни източници. Изследването е проведено през юли 2009 г. Резултатите отразяват мнението на анкетираните, че прилагането на иновации в сестринската практика е необходимо за повишаване на качеството и ефективността на сестринските грижи, за оптимизиране работата на самите сестри и повишаване на удовлетвореността на пациентите. Повече от половината от респондентите изразяват готовност да прилагат иновации в работата си, а една трета от тях биха участвали в разработването им. Медицинските сестри разглеждат иновациите като важни и необходими за развитие на сестринската наука и практика у нас, в съответствие с най-новите достижения на сестринството в световен мащаб.

**Ключови думи:** иновации, медицинска сестра, сестринска практика.

#### **SUMMARY**

The purpose of this study was to examine the views of graduates Medical University of Varna, nurses (40) on the need for innovation in nursing practice. Attached is the questionnaire method (direct group anonymous survey) and analysis of literary sources. The survey was conducted in July 2009. The results reflect the view of respondents that the implementation of innovations in nursing practice is necessary to improve the quality and effectiveness of nursing care to optimize the performance of nurses themselves and increase patient satisfaction. More than half of respondents expressed willingness to implement innovations in their work and one third of them would participate in their development. Nurses regarded innovation as important and necessary for the development of nursing science and practice in our country, in accordance with the latest achievements of the sisterhood in the world.

**Keywords:** innovation, nurse, nursing practice.

8. *Стамова Кр., А. Георгиева, С. Тончева, Нагласи на студентите медицински сестри за полагане на доброволен труд, Здравни грижи, год. IX, 2011, бр. 3, стр. 18-24. ISSN 1312-2592*

## РЕЗЮМЕ

**Цел:** Да се проучат нагласите за полагане на доброволен труд от студентите медицински сестри.

**Материал и методи:** Анкетирани са 25 студенти трети курс и 20 студенти четвърти курс от специалността „Медицинска сестра”, в Медицински университет „Професор д-р Параскев Стоянов”- гр. Варна за учебната 2010/2011 година. Изследването е проведено в периода 16-24 септември 2010г. Приложен е анкетен метод (пряка групов анонимна анкета), анализ на литературни източници, документален метод. Данните са обработени чрез статистически и графичен анализ. **Резултати и обсъждане:** Почти половината от анкетираните студенти са участвали в мероприятие, организирано на доброволен принцип. Половината от тях са били само наблюдатели или слушатели, а останалите са били включени в организацията или изпълнението на дейности. Всички респонденти биха участвали в доброволчески инициативи, като почти всички предпочитат това да е в сферата на здравеопазването. Някои посочват сферата на образованието. Споменават се дори спортът и изкуството.

**Заклучение:** Доброволчеството е доста популярно в редица страни сред младите хора. Въпрос на време е това да стане факт и в България. Ползите ще са както за гражданското общество, така и за кариерното израстване на младите българи. Доброволчеството дава добро поле за изява на младия човек, формира у него ред ценности и добродетели, които го съпътстват през целият му съзнателен живот. Още повече за цялостното формиране на завършен, готов да започне професионалния си път, отговарящ на съвременните изисквания професионалист по здравни грижи.

**Ключови думи:** доброволчество, доброволец, здравеопазване, студенти медицински сестри

## SUMMARY

**Objective:** To explore attitudes to voluntary work by the student nurses.

**Material and Methods:** Respondents were 25 students third grade and 20 fourth year students of specialty nurse in the Medical university Professor Dr. Paraskev Stojnov - Varna for the academic year 2010/2011. The study was conducted between 16 to 24 September 2010. Attached is the questionnaire method (direct group anonymous questionnaire), analysis of literary sources, documentary method. The data is processed by statistical and graphical analysis.

**Results and discussion:** Almost half of surveyed students have participated in the event which was organized voluntarily. Half of them were just observers or listeners, while others were

involved in the organization or execution of activities. All respondents would participate in voluntary initiatives, almost all prefer to be in healthcare. Some state education. Mentioned were even sport and art.

**Conclusion:** Volunteering is quite popular in many countries young people. Matter of time before this becomes a fact in Bulgaria. The benefits will both civil society and the career of young Bulgarians. Volunteering provides a good field for the young man, and forms in his line values and virtues that accompany him throughout his adult life. Moreover, to the formation of complete, ready to begin your professional career, meeting the current requirements for professional care.

**Keywords:** volunteering, volunteer, health, student nurses.

9. *Тончева, С., Кр. Стамова, Св. Стайкова, А. Георгиева, Необходимост от получаване на допълнителна здравна информация за пациентите на хемодиализно лечение, Здравни грижи, год.Х, 2012, бр.2, с. 13-18. ISSN 1311-1817*

## РЕЗЮМЕ

Целта на изследването е да се проучи необходимостта от получаване на допълнителна информация за заболяването, здравните грижи, лечението и т.н. за пациентите на хемодиализно лечение, посещаващи центъра по хемодиализа към УМБАЛ "Св. Марина" ЕАД - Варна. Половината от анкетираните категорично смятат, че им е необходима допълнителна информация, касаеща здравословния проблем на тях или на техните близки. По-малко от половината не възразяват да получат нова такава, а една малка част от респондентите категорично смятат, че допълнителни здравни знания не са им необходими. Независимо от това, една голяма част от анкетираните пациенти и придружители желаят да научат нещо ново най-вече за заболяването, хигиенните грижи, диетата, лечението, алтернативните методи на лечение, прогноза, дори за трансплантационните възможности по засегналия ги здравен проблем. В България близо 2500 болни са на хемодиализа. За да се подобри статистиката в това отношение, е необходимо обединяване на усилията на екипа лекар – медицинска сестра – пациент – семейство. Пациентите, които са по-добре информирани за заболяването, грижите, необходимостта от спазване на диета, режим и т.н., показват значително по-добри резултати в борбата със заболяването. Затова е необходимо задоволяване на нуждите от познания в тази насока на пациента и близките.

**Ключови думи:** здравна информация, пациент, хемодиализно лечение.

## SUMMARY

Objective - to investigate the need to obtain additional information about disease, care, treatment, etc. for patients on hemodialysis and their families visiting, visiting the Center of hemodialysis at the University Hospital "St. Marina" – Varna. A half of respondents strongly believe that they need additional information regarding their or their relatives health problems. Less than a half do not object to get a new one, but small proportion of respondents believe that no further medical knowledge they need. However, a significant proportion of respondent-patients are willing to travel and learn to something new, especially for the disease, hygiene care, diet, treatment, alternative treatments, prognosis, even for possibilities of transplantation. In Bulgaria nearly 2500 patients are on hemodialysis. To improve the statistics in this aspect, synergistic efforts of the team doctor – nurse – patient – family are needed. Patients who are better informed about the disease, care, need to comply to a diet regimen, etc. show significantly better results in fighting the disease. It is necessary to meet to needs of knowledge of the patients and they relatives.

**Key words:** health information, patient, hemodialysis

**10. Кр. Стамова, А. Георгиева, Кр. Димитрова, Проучване нуждата от здравна информация за семействата с деца до 3-годишна възраст, Научни трудове на Русенския университет - 2012, том 51, серия 8.3: с. 107-111. ISSN 1311-3321**

#### **РЕЗЮМЕ**

Настоящата разработка разглежда резултатите от анкетно проучване, проведено сред 100 родители на деца, посещаващи Детски ясли в гр. Варна, относно необходимостта от предоставяне на здравна информация, касаеща техните деца. Акцентира се на най-притесняващите родителите проблеми на детското здраве, източниците на здравна информация, които ползват в случай на нужда и мястото на медицинската сестра в процеса на предоставянето ѝ, според анкетираните.

**Ключови думи:** деца, здравна информация, медицинска сестра, родители

#### **SUMMARY**

This paper examines the results of a survey conducted among 100 parents of children attending nursery schools in Varna, on the need to provide health information concerning their children. Emphasis is the most troubling problems parents of child health, health information sources, using, if necessary, and place the nurse in the process of communication, according to respondents.

**Key words:** children, health information, nurse, parents

### **ПЪЛНОТЕКСТОВИ ПУБЛИКАЦИИ В НАУЧНИ СБОРНИЦИ В БЪЛГАРИЯ С ISSN И IBSN**

**11. Георгиева А., Цв. Димитрова, Въздействие на стреса при студентите от първи курс, специалност „Медицинска сестра“ в Медицински университет – Варна, Сборник доклади от X Национална студентска сесия, 3-4.11. 2011г. Плевен, I изд., ред. И. Петрова, Плевен, Издателски център МУ- Плевен, 2012, с. 79-89. ISSN 1314-6548**

#### **РЕЗЮМЕ**

Целта на настоящото проучване е да се изследва мнението на студентите от първи курс, специалност „Медицинска сестра“, относно въздействието на стреса по време на адаптацията им към обучението в Медицински университет – Варна (37). Приложен е анализ на литературни източници и анкетен метод. Изследването е проведено през април 2011 г. Резултатите потвърждават, че основни източници на стрес за болшинството от анкетираните са изпитите, работата с пациенти, неувереността им при усвояването на манипулациите, голямата по обем информация и недостатъчното време за почивка. Различните прояви на стрес, посочени от повечето студенти обосновават необходимостта от прилагане на комплексни стратегии за справяне с него.

**Ключови думи:** адаптация, медицински сестри, първи курс, стрес, студенти

#### **SUMMARY**

The purpose of this study was to research on the opinion of the first course students, specialty "Nurse" concerning the impact of stress during their adaptation to training at the Medical University - Varna (37). An analysis of the literature and questionnaire method were applied. The study was conducted in April 2011. The results confirm that main sources of stress for the majority of respondents are the exams, working with patients, uncertainty in assimilation of manipulations, large amount of information and insufficient rest periods. Different manifestations of stress, identified by most students, justify the implementation of comprehensive strategies to deal with it.

**Keywords:** adaptation, nurses, freshmen, stress, students

**12. Димитрова Цв., А. Георгиева, Значение на ефективното разпределение на времето за справяне със стреса при студентите медицински сестри медицински сестри, Юбилейна научна сесия „ 70 години Медицински колеж- Пловдив- традиции и бъдеще”, 9-10.05. 2012г., Пловдив, Сборник доклади, с. 190-194. ISBN 978-954-9549-68-3**

#### **РЕЗЮМЕ**

Целта на проучването е изследване мнението на студентите медицински сестри от Медицински университет – Варна относно значението на ефективното разпределение на времето за справянето със стреса. Използвани са анализ на литературни, електронни източници и анкетен метод. Резултатите отразяват недостатъчните умения на респондентите за ефективно разпределение на времето и справяне със стреса.

**Ключови думи:** медицински сестри, разпределение на времето, студенти, стрес

#### **SUMMARY**

The purpose of the study is to examine the opinion of the nursing students at the Medical University of Varna on the importance of effective distribution of time to deal with stress. An analysis of literary, electronic sources and questionnaire was used. The results reflect on the insufficient skills of the respondents to efficiently distribute time and deal with stress.

**Key words:** nurses, time distribution, students, stress

**13. Нури Н., А. Георгиева, Кр. Стамова, Значение на хигиената на ръцете на медицинския персонал за предпазване от нозокомиални инфекции, Юбилейна научна сесия „70 години Медицински колеж- Пловдив- традиции и бъдеще”, 9-10.05. 2012г., Пловдив, Сборник доклади, с. 164-168. ISBN 978-954-9549-68-3**

#### **РЕЗЮМЕ**

Целта на настоящото изследване е проучване на мнението и познанията на студентите медицински сестри в МУ – Варна, относно значението на хигиената на ръцете на медицинския персонал за предпазване от нозокомиалните инфекции. Използвани са анализ на литературни източници, документален и анкетен метод. Резултатите отразяват отлични познания на студентите по изследвания проблем.

**Ключови думи:** вътреболнични инфекции, медицински сестри, студенти, хигиена на ръце

#### **SUMMARY**

The purpose of the present study is to examine the opinion and knowledge of the nursing students at Medical University - Varna regarding the importance of the medical staff's hand hygiene, which protects against nosocomial infections. An analysis of literary sources, documentary and questionnaire methods have been used. The results reflect on the student's excellent knowledge on the research problem.

**Key words:** nosocomial infections, nurses, students, hand hygiene

**14. Георгиева А., Н. Нури, Мотиви за професионална ориентация на студентите медицински сестри, Сборник с доклади и резюмета от XII-та Юбилейна Национална научна сесия за студенти и преподаватели „65 години Медицински колеж - Плевен”, 10-11. 10.2013г, ИЦ-МУ-Плевен, 2014, с.185-189. ISBN 978-954-756-150-2**



## РЕЗЮМЕ

Проучването на професионалната ориентация и мотивация на бъдещите медицински сестри е важно не само от гледна точка на избора на професия „медицинска сестра”, но и от гледна точка на адекватен избор на начален старт в кариерата и за адекватен избор на мероприятия и действия от страна на здравните мениджъри за повишаване мотивацията на студентите за професионална ориентация и последващ старт в кариерата в сектори на здравеопазната ни система, където недостигът на здравни професионалисти е най-голям.

**Цел:** Да се изследват мотивите за професионална ориентация на студентите медицински сестри.

**Материал и методи:** Приложен е анализ на литературни източници и анкетен метод.). Изследвано е мнението на 50 студенти четвърти курс, специалност „Медицинска сестра” в Медицински университет - Варна. Проучването е проведено в периода април-май 2013 г.

**Резултати и обсъждане:** Водещ мотив за професионалната ориентация при преобладаваща част от бъдещите медицински сестри е възможността да бъдат полезни на обществото. Приблизително толкова от тях посочват възможността да помагат на хората и възможността за професионално развитие. По-малка част от респондентите са мотивирани от възможности за постигане на финансова сигурност, за личностна реализация и за упражняване на самостоятелна практика, свързана с реализация на автономните функции на медицинската сестра.

**Заключение:** Резултатите потвърждават, че студентите медицински сестри отговорно подхождат при ориентирането си за бъдеща професионална кариера, водени от високо хуманни мотиви като възможността да бъдат полезни на обществото и да помагат на хората.

**Ключови думи:** медицински сестри, мотиви, професионална ориентация, студенти

## SUMMARY

**Introduction:** Study of the reasons for career guidance is important not only in terms of career choice of the profession ‘Nurse’, but in terms of adequate choice of a head start in the career of graduating nurses, and selection of events and activities by health managers to increase the student's motivation for professional orientation to the health sector of our system, where the shortage of health professionals is greatest.

**Objective:** To explore the reasons for the professional orientation of nursing students. Test method: Analysis of literature, documentary and questionnaire method. Studied is the opinion of 50 fourth-year students, specialty ‘Nurse’ in Varna Medical University. The survey was conducted in April-May 2013.

**Results and Discussion:** Leading motive for professional orientation for the majority of future nurses is the ability to be useful to society. As many of them indicate the ability to help people and the opportunity for professional development. A minority of respondents are motivated by opportunities to achieve financial security for personal fulfillment and for the exercise of independent law relating to the implementation of the autonomous functions of the nurse.

**Conclusion:** The results confirm that the student nurses have responsible approach in guidance for future career, led by highly humane reasons such as the possibility of being useful to society and help people.

**Keywords:** nursing, motives, professional orientation, students

*15. Димитрова М, А. Георгиева, З. Димиева, Информираност на обществеността по проблема за домашното насилие и необходимостта от широка обществена подкрепа. Сборник доклади от Юбилейна конференция 16-17 май,*

## **РЕЗЮМЕ**

Насилието е ефективен метод, който влияе върху поведението и живота на другите, в много случаи то е социално приемливо и одобрено поведение. Настоящото проучване ясно показва, че домашното насилие е сериозен и значим проблем, който все още е разпространен в нашето общество. Това очертава необходимостта от открито обсъждане на проблема с насилието в семейството, което на свой ред поражда много други проблеми, свързани със социалните и здравните грижи. Усилията на цялото общество и институции трябва да се обединят в постигането на целта, а именно да разбият оковите на домашното насилие, за да променят отношението на толерантността към него не само в семейството, но и в обществото. Недостатъчната обществена осведоменост за съществуването на закони и наредби и средствата за тяхното ефективно прилагане е причината за слабата ангажираност на обществото.

**Ключови думи:** домашно насилие, жертви, информация, социална подкрепа, форми на насилие

## **SUMMARY**

Violence is an effective method that influences behavior and the life others, in many cases it is socially acceptable and approved behavior. This report clearly shows that domestic violence is a serious and major problem that is still prevalent in our society. It outlines the need for open discussion of the problem of violence in the family, which in turn gives rise to many other problems of social and health concerns . The efforts of the whole society and institutions must unite in achieving a goal, namely to break the shackles of domestic violence to change the attitudes of tolerance, not only in the family but also in society . Insufficient public awareness of the existence of laws and regulations as the means of their effective implementation is the cause of poor commitment in society .

**Keywords:** domestic violence, victims, information, social support, forms of violence

*16. Георгиева А, Възможности за оптимизиране на процеса на информирано съгласие на пациента чрез непрекъснато обучение на медицинските сестри по проблема, Сборник доклади от XII -ти Национален форум на специалистите по здравни грижи, „Непрекъснати здравни грижи – условие за високо качество на живот”, 11 - 12 ноември 2016г., гр. Шумен, под ред. на проф. С. Тончева, д.м., 2016, с. 173-179. ISBN: 978-619-221-081-6*

## **РЕЗЮМЕ**

**Цел:** Да се изследва мнението на медицинските сестри, лекарите, пациентите и студентите-дипломанти от специалност "Медицинска сестра", относно възможностите за оптимизиране на процеса на информирано съгласие на пациента чрез непрекъснато обучение на медицинските сестри по проблема.

**Материал и методи:** Приложен е анализ на литературни източници, документален и анкетен метод. Изследвано е мнението на 290 студенти- дипломанти медицински сестри, обучавани в МУ – Варна и МУ – Плевен, 320 медицински сестри и 280 лекари, работещи в Многопрофилни болници за активно лечение в градовете Варна, Добрич, Русе, Силистра и Шумен, както и на 360 пациенти, лекувани в посочените лечебни заведения. При студентите дипломанти проучването е изчерпателно и е осъществено в периода 2008 – 2014 г. При медицинските сестри, лекарите и пациентите изследването е репрезентативно, проведено в периода 2010 – 2014 г.

**Резултати и обсъждане:** Мнозинството от медицинските сестри, лекарите, пациентите и студентите-дипломанти от специалност "Медицинска сестра" оценяват положително възможностите за оптимизиране на процеса на информирано съгласие на пациента чрез непрекъснато обучение на медицинските сестри по проблема. Нито един лекар, за разлика от останалите групи респонденти, не е изразил отрицателно мнение по изследвания въпрос. Образованието е фактор, повлияващ мнението на медицинските сестри по изследвания въпрос. Сред тези, които считат, че обучението на медицинските сестри само „понякога“ би допринесло за подобряване на процеса на информирано съгласие е най-голям дялът на здравните професионалисти със средно специално образование.

**Заключение:** Необходимо е обучението на медицинските сестри по проблема „информирано съгласие“ да бъде планирано и организирано диференцирано съобразно тяхната образователна степен и професионална компетентност.

**Ключови думи:** непрекъснато обучение, оптимизиране, информирано съгласие, медицинска сестра, пациент

#### **SUMMARY**

**Objective:** To investigate the view of nurses, doctors, patients and graduating students of specialty "Nurse" on the possibilities for optimizing the process of informed consent of the patient through continuous training of nurses on the issue.

**Material and Methods:** Attached is the analysis of literature, documentary and questionnaire method. This paper examines the opinions of 290 students who graduate nurses trained in MU - Varna and MU - Pleven, 320 nurses and 280 doctors working in the Hospital for Active Treatment in Varna, Dobrich, Ruse, Silistra and Shumen, and 360 patients treated in these hospitals. When students graduate study is complete and is done in the period 2008 – 2014. With the nurses, doctors and patients the representative survey was conducted between 2010 - 2014.

**Results:** The majority of nurses, doctors, patients and graduating students of specialty "Nurse" positively evaluated opportunities to optimize the process of informed consent of the patient through continuous training of nurses on the issue. Not one doctor, unlike other groups of respondents did not express a negative opinion on the research question. Among doctors welcomed the contribution of the trained nurse for optimal implementation of the process of informed consent prevail surgeons and representatives of the male gender. Education is a factor influencing the opinion of nurses in research question. Among those who consider training nurses only "sometimes" would contribute to improving the process of informed consent is greatest share of health professionals with specialized secondary education.

**Conclusion:** It is training nurses on the issue „informed consent“ to be planned and organized differentiated according to their educational level and professional competence.

**Keywords:** continuous learning, optimization, informed consent, nurse, patient

*17. Георгиева А., Етични и правни норми, регулиращи правото на информация и информирано съгласие на пациентите, свързани с дейността на медицинската сестра, Сборник доклади от XII -ти Национален форум на специалистите по здравни грижи, „Непрекъснати здравни грижи – условие за високо качество на живот“, 11 - 12 ноември 2016г., гр.Шумен, под ред. на проф. С. Тончева, д.м., 2016, с. 180-186. ISBN: 978-619-221-081-6*

#### **РЕЗЮМЕ**

**Въведение:** Нарастващата отговорност на медицинските сестри, при вземане на професионални решения, изисква повишаване на стандартите на професионалното

поведение и добро познаване и спазване на етичните правила и изискванията на правните норми по отношение правата на пациентите.

**Цел:** Да се изследва връзката между етичните и правните норми, регулиращи правата на пациентите и в частност между тези, регулиращи правото на информация и информирано съгласие на пациентите, свързани с дейността на медицинската сестра.

**Материали и методи:** Приложени са анализ на литературни източници и документален метод. Направен е сравнителен анализ на етичните и правните норми, регулиращи правото на информация и информирано съгласие на пациентите, свързани с дейността на медицинската сестра. Изследвано е мнението на 290 студенти-дипломанти медицински сестри, обучавани в МУ – Варна и МУ – Плевен и 320 медицински сестри, работещи в МБАЛ в градовете Варна, Добрич, Русе, Силистра и Шумен. При студентите дипломанти проучването е изчерпателно и е осъществено в периода 2008 – 2014 г. При медицинските сестри изследването е репрезентативно, проведено в периода 2010 – 2014 г.

**Резултати и обсъждане:** В резултат на анализа се установи, че сходството между етичните и правните норми се основава на общия обект на регулация, а именно поведението на медицинските специалисти. Разликата между етичните и правните норми произтича от факта, че етичните норми действат чрез моралното съзнание на индивида и тяхното нарушение подлежи на съсловен и обществен контрол, а спазването на правните норми се обезпечава чрез държавна принуда. Медицинските сестри са длъжни да упражняват своята професия в съответствие с правните норми на здравното законодателство на Република България и етичните норми, залегнали в Етичния кодекс на съсловната организация.

**Заключение:** Познаването и спазването на етичните и правните норми, регулиращи правото на информация и информирано съгласие на пациентите е гаранция за етично и правомерно упражняване на сестринската професия, както и за високо качество на здравните грижи.

**Ключови думи:** етични норми, медицинска сестра, пациенти, правни норми, право на информация, право на информирано съгласие

## **SUMMARY**

**Introduction:** The growing responsibility of nurses in making professional decisions requires raising the standards of professional conduct and good knowledge of and compliance with ethical rules and requirements of laws regarding patients' rights.

**Objective:** To investigate the relationship between the ethical and legal standards governing patients' rights and in particular between those governing the right to information and informed consent of patients related to the activities of a nurse.

**Materials and Methods:** Attached analysis of literature and documentary method. A comparative analysis of the ethical and legal standards governing the right to information and informed consent of patients related to the activities of a nurse. This paper examines the opinions of 290 students who graduate nurses trained in MU - Varna and MU - Pleven and 320 nurses working in Hospital in Varna, Dobrich, Rousse, Silistra and Shumen. When students graduate study is complete and is done in the period 2008 – 2014. For the nurses the study was representative, conducted between 2010 - 2014.

**Results:** The result of the analysis found that the similarity between the ethical and legal standards is based on the general subject of regulation, namely the behavior of medical professionals. The difference between ethical and legal norms stems from the fact that the ethics act by the moral consciousness of the individual and their violation is subject to professional and public control, and compliance with legal standards is ensured through government coercion. Nurses are required to practice their profession in accordance with the legal

provisions of the health legislation of the Republic of Bulgaria and the ethical standards set out in the Code of Ethics of the Professional Association.

**Conclusion:** Knowledge of and compliance with ethical and legal standards governing the right to information and informed consent of patients is a guarantee of ethical and lawful exercise of the nursing profession and quality of care.

**Keywords:** ethics, nurse, patients, legislation, right to information, right to informed consent

*18. Георгиева А, Димитрова М, Василева В, Павлова С. Процесът на информирано съгласие от пациента през погледа на медицински сестри, лекари и пациенти. Сборник с резюмета и доклади от Първа национална конференция „Общественото здраве – глобален приоритет в науката и практиката“ 9-10 юни 2017 г., гр. Варна, 2017, с. 307- 311. ISBN 978-619-221-087-8 ; ISBN 978-619-221-088-5 (e-book)*

## РЕЗЮМЕ

**Въведение:** През последните десетилетия въпросът за активното участие на пациента в процеса на вземане на информирани решения, касаещи собственото му здраве се очертава като значим и актуален проблем. С оглед на това, важно значение има проучването на визията на медицинските сестри, лекарите и пациентите относно процеса на информирано съгласие на пациента.

**Цел:** Да се изследва мнението на медицинските сестри, лекарите, пациентите и студентите-дипломанти от специалност „Медицинска сестра“ относно процеса на информирано съгласие на пациента.

**Материал и методи:** Приложен е анализ на литературни източници, документален и анкетен метод. Изследвано е мнението на 290 студенти-дипломанти медицински сестри, обучавани в МУ – Варна и МУ – Плевен, 320 медицински сестри и 280 лекари, работещи в Многопрофилни болници за активно лечение в градовете Варна, Добрич, Русе, Силистра и Шумен, както и на 360 пациенти, лекувани в посочените лечебни заведения. При студентите дипломанти проучването е изчерпателно и е осъществено в периода 2008 – 2014 г. При медицинските сестри, лекарите и пациентите изследването е репрезентативно, проведено в периода 2010 – 2014 г.

**Резултати и обсъждане:** Значителна част от четирите групи респонденти определят получаването на информирано съгласие като процес на активно взаимодействие и сътрудничество с пациента и неговите близки, основан на взаимно доверие, предхождащ всяка медицинска интервенция. По-голямата част от студентите и медицинските сестри, приблизително половината от лекарите и една трета от пациентите считат, че всичките пет елемента на процеса на информираното съгласие са важни.

**Заклучение:** Всички участници в процеса на информирано съгласие осъзнават неговата същност и важността на основните му елементи. Това е съществена гаранция за неговото ефективно осъществяване и постигането на действително информирано съгласие на пациента.

**Ключови думи:** медицинска сестра, лекар, пациент, процес на информирано съгласие

## ABSTRACT

**Introduction:** In recent decades, the issue for the active involvement of the patients in the process of informed decision-making that concerns their own health has emerged as a significant and topical issue. In view of this, it is important to study the vision of the nurses, the doctors and the patients about the process of obtaining the informed consent of the patient.

**Aim:** The aim of this article is to investigate the opinion of the nurses, the physicians, the patients and the student nurses on the process of obtaining an informed consent process from the patient.

**Materials and Methods:** An analysis of literature was performed, using documentary and questionnaire methods. This paper examines the opinions of 290 graduate nurses trained at the MU - Varna and MU - Pleven, 320 nurses and 280 doctors working in the hospitals for active treatment in Varna, Dobrich, Ruse, Silistra and Shumen, and 360 patients treated in these hospitals. The survey was complete and conducted with graduate students in the period 2008 – 2014. Regarding the nurses, the doctors and the patients the survey was representative and conducted between 2010 - 2014.

**Results and Discussion:** A significant part of the four groups of respondents determined the process of obtaining informed consent as a process of active interaction and cooperation with the patients and their relatives based on mutual trust prior to each medical intervention. The majority of the students and the nurses, approximately half of the doctors and one third of the patients believe that all five elements are important in the process of informed consent.

**Conclusion:** All participants in the informed consent process are aware of its essence and the importance of its core elements. This is an essential guarantee for its effective implementation and the achievement of truly informed patient consent.

**Keywords:** nurse, doctor, patient, informed consent process

*19. Георгиева А., Димитрова М, Павлова С, Василева В. Самооценка на студенти и медицински сестри относно теоретичната им подготовка за получаване на информирано съгласие от пациента. Сборник с резюмета и доклади от Първа национална конференция „Общественото здраве – глобален приоритет в науката и практиката“ 9-10 юни 2017 г., гр. Варна, 2017, с. 366- 370. ISBN 978-619-221-087-8 ; ISBN 978-619-221-088-5 (e-book)*

## РЕЗЮМЕ

**Въведение:** На фона на нарастващата роля на медицинските сестри, в сестринската практика са доказани редица предизвикателства и нерешени проблеми, сред които са информирането и получаването на съгласие на пациента. Обучението на медицинските сестри по проблема „информирано съгласие“ е един от пътищата за тяхното преодоляване.

**Цел:** Да се изследва самооценката на студентите и практикуващите медицински сестри относно теоретичната им подготовка за получаване на информирано съгласие от пациентите. Материали и методи: Приложен е анализ на литературни източници, документален и анкетен метод. Изследвано е мнението на 290 студенти-дипломанти медицински сестри, обучавани в МУ – Варна и МУ – Плевен и 320 медицински сестри, работещи в Многопрофилни болници за активно лечение в градовете Варна, Добрич, Русе, Силистра и Шумен. При студентите дипломанти проучването е изчерпателно и е осъществено в периода 2008 – 2014 г. При медицинските сестри изследването е репрезентативно, проведено в периода 2010 – 2014 г.

**Резултати:** Половината от бъдещите и настоящите здравни професионалисти оценяват знанията си като много добри, а малко повече от една четвърт от дипломантите и една пета от здравните специалисти като добри. Същевременно повече от една четвърт от практикуващите сестри и една пета от завършващите студенти оценяват знанията си като отлични.

**Заклучение:** Знанията на медицинските сестри по въпросите свързани с получаване на информирано съгласие от пациента са съществен фактор за оптимизиране на самия

процес на информирано съгласие и привличане на пациента като активен и пълноправен участник в процеса на грижи.

**Ключови думи:** знания, медицинска сестра, пациент, самооценка, процес на информирано съгласие

#### **ABSTRACT**

**Introduction:** Along with the growing role of nurses, a number of challenges and unresolved issues have been determined in nursing practice, including informing and obtaining patient consent. Training nurses on the issue of informed consent is one of the ways to overcome them.

**Aim:** The aim of this article is to examine the self-assessment of students and nursing practitioners regarding their theoretical training to obtain informed consent from patients.

**Materials and Methods:** Attached is the analysis of literature, documentary and questionnaire method. This paper examines the opinion of 290 students, graduate nurses trained in MU - Varna and MU - Pleven, 320 nurses working in the hospitals for active treatment in Varna, Dobrich, Ruse, Silistra and Shumen. The survey including graduate students was conducted in the period 2008 – 2014. The representative survey with practicing nurses was conducted between 2010 - 2014.

**Results and Discussion:** Half of the future and current health professionals consider their knowledge very good, and little more than a quarter of students and one fifth of healthcare professionals described it as good. At the same time, more than a quarter of nursing practitioners and a fifth of graduate students think that their knowledge is excellent.

**Conclusion:** The knowledge of nurses on issues related to patients' informed consent is an essential factor in optimizing the process of informed consent and in attracting the patient as an active and full participant in the care process

**Keywords:** knowledge, nurse, patient, self-assessment, informed consent process

*20. Василева В, Димитрова М, Георгиева А. Нагласи за кандидатстване в листа на чакащите бъбрек сред пациенти на хемодиализно лечение. Сборник с резюмета и доклади от Първа национална конференция „Общественото здраве – глобален приоритет в науката и практиката“ 9-10 юни 2017 г., гр. Варна, 2017, с. 301- 306. ISBN 978-619-221-087-8 ; ISBN 978-619-221-088-5 (e-book)*

#### **РЕЗЮМЕ**

Ниският относителен дял на пациентите, чакащи нов бъбрек, доведе до по-задълбочено изследване на очакванията на пациентите на хемодиализно лечение.

**Цел:** Целта на настоящото изследване е да се проучи мнението на 50 пациенти включени на хемодиализно лечение, относно нагласите към кандидатстване в листата на чакащи бъбрек.

**Материал и методи:** Проучено е мнението на 50 пациенти, включени на хемодиализно лечение от клиниката по хемодиализа към УМБАЛ „Св. Марина“ - Варна, посредством анкетен метод, през месец юли 2016 г. За статистическа обработка на данните е използван Microsoft Excel 2013.

**Резултати:** Фокусът на изследването се съсредоточава върху проучване нагласите и вижданията на пациентите за кандидатстване в листата на чакащи бъбрек. Актуалността на проблема бе потвърдена от факта, че едва около 10% от общият брой на пациентите в хемодиализният център са включени в листата на чакащите. Интерес представлява фактът, че пациентите посочват, че са запознати с процедурата за кандидатстване, но мнозинството от респондентите са имали хемодиализна терапия повече от 5 години и не са проявили интерес по отношение на включване в програмата за набиране на донори. Няма данни за пациентите в списъка преди началото на хемодиализното лечение.

**Заклучение:** Включването в листата на чакащите бъбрек е възможност, която не бива да се подценява, въпреки различната времева рамка и изисква активна работа както с пациента така и с близките.

**Ключови думи:** кандидатстване, списък с чакащи бъбречни трансплантации, пациент, хемодиализа

#### **ABSTRACT**

**Introduction:** Renal transplantation is the only optimal treatment in patients with end-stage chronic renal failure diagnosis. The current problem stems from the fact that around 3,000 patients currently undergoing hemodialysis in the country need treatment, and according to the latest data from the Executive Agency for Transplantation (EAT), the number of potential kidney recipients is 1,000. The low relative share of patients waiting for a new kidney led to a more in-depth study of patients expectations about hemodialysis treatment.

**Aim:** The purpose of this study is to investigate the expectations of 50 patients undergoing hemodialysis treatment enrolled in the kidney transplant waiting list.

**Materials and Methods:** A total of 50 patients undergoing hemodialysis treatment from the Clinic of Hemodialysis at the St. Marina University Hospital in Varna were interviewed by using a questionnaire method during the month of July 2016. The data was processed statistically by Microsoft Excel 2013.

**Results:** The aim of the research focuses on exploring the attitudes and the views of the patients to apply for the kidney transplant waiting list. The relevance of the problem was confirmed by the fact that only about 10% of the total number of patients in the hemodialysis center were included in the waiting list. Interest was provoked by the fact that patients reported that they were familiar with the application procedure, but the majority of respondents have had hemodialysis treatment for more than 5 years and have not shown interest in joining the donor recruitment program. There was no data available for patients on the list prior to initiation of hemodialysis treatment.

**Conclusion:** Inclusion in the waiting kidney list is an opportunity that should not be underestimated despite the different time frame and requires active work with both the patient and relatives.

**Keywords:** applying, kidney transplant waiting list, patient, hemodialysis

*21. Димитрова М, Георгиева А, Павлова С, Василева В. Делегирането на правомощия от ръководителите по здравни грижи – важно условие за управление на тежестта при медицинските сестри. Сборник с резюмета и доклади от Първа национална конференция „Общественото здраве – глобален приоритет в науката и практиката“ 9-10 юни 2017 г., гр. Варна, 2017, с. 316-320. ISBN 978-619-221-087-8 ; ISBN 978-619-221-088-5 (e-book)*

#### **РЕЗЮМЕ**

**Увод:** Неоспорим факт е че ролята на ръководителите по здравни грижи в управлението на тежестта е сложна и многоаспектна. Ръководителите по здравни грижи трябва да съчетават, както лидерски качества, така и мениджърски умения за мотивиране и задържане на медицинските сестри.

**Цел:** Целта на настоящата разработка е да се установи, влиянието на възможностите за делегиране на правомощия от ръководителите по здравни грижи върху нагласите за тежестта при медицинските сестри.

**Материали и методи:** Проучено е мнението на 413 медицински сестри и 41 ръководители по здравни грижи от УМБАЛ и МБАЛ в Североизточен регион. Изследвани са общо 11 вида отделения и клиници, характеризиращи се с висока интензивност на работния процес. Данните са обработени статистически чрез SPSS v.



20.0 for Windows.

**Резултати:** Данните сочат, че ръководители, които делегират правомощия за автономност в работата и осигуряват възможност за участие при вземането на решения, ще ограничат текучеството не само в рамките на лечебното заведение, но и изтичането на кадри в други лечебни заведения ( $p < 0,001$ ). Почти 70% от сестрите, които заявяват категорична готовност за реализация в страната посочват, че „много често” и „винаги” имат възможност за самостоятелно организиране на работата ( $p < 0,001$ ). Медицинските сестри, които изказват категорична готовност за отказ от професията, в 61,90% от случаите „почти никога” и „никога” не са имали възможност за участие при вземането на решения, касаещи организацията на работа ( $p < 0,001$ ).

**Заклучение:** Представената синтезирана информация, доказваща причинно-следствената връзка за текучеството, очертава необходимостта от прилагането на подходи за ефективно управление на текучеството.

**Ключови думи:** текучество, ръководители по здравни грижи, медицински сестри, делегиране

#### **ABSTRACT**

**Introduction:** An undeniable fact is that the role of the health care managers in the management of turnover is complex and multifaceted. Healthcare managers should combine both leadership skills and management skills to motivate and retain nurses.

**Aim:** The aim of this paper is to establish how the perspective of health care managers delegating powers influences nurses' perspectives on turnover.

**Materials and Methods:** The opinion of 413 nurses and 41 health care managers from the university hospitals and other hospitals in the North-East region was studied. A total of 11 types of wards and clinics characterized by high workload intensity were surveyed. The data were statistically processed with SPSS v. 20.0 for Windows. **Results:** Data suggest that managers who delegate the authority of autonomy in work and provide the opportunity to participate in decision-making will limit turnover not only within the health care establishment but also staff transfer to other establishments ( $p < 0.001$ ). Almost 70% of nurses who say they definitely want to advance professionally in the country say that they "very often" and "always" have the opportunity to individually organize their work ( $p < 0.001$ ). The nurses, who express their strong readiness to quit the profession, in 61.90% of the cases have "almost never" and "never" been able to participate in the decision-making process ( $p < 0.001$ ).

**Conclusion:** The presented summary showing the cause-and-effect relationship for turnover, outlines the need to apply approaches for efficient management of turnover.

**Keywords:** turnover, health care managers, nurses, delegation

**22. Димитрова М, Василева В, Георгиева А, Павлова С, Взаимовръзка и влияние на професионалния стрес върху текучеството на медицинските сестри. Сборник с резюмета и доклади от Първа национална конференция „Общественото здраве – глобален приоритет в науката и практиката” 9-10 юни 2017 г., гр. Варна, 2017, с. 355-360. ISBN 978-619-221-087-8 ; ISBN 978-619-221-088-5 (e-book)**

#### **РЕЗЮМЕ**

**Въведение:** Професионалният стрес е едно от най-големите предизвикателства на съвременното общество, почти всеки от всеки четирима работници е засегнат от него.

**Цел:** Целта на настоящото изследване е да се установи корелацията и влиянието, което професионалният стрес има върху текучеството на медицинските сестри. **Материали и методи:** Проведено е анонимно проучване сред 413 медицински сестри от университетските болници и болниците в Североизточния регион. Изследвани са общо 11 вида отделения и клиники, характеризиращи се с висока интензивност на

натоварване. Данните бяха статистически обработени със SPSS v. 20,0 за Windows.

**Резултати:** Данните от проучването ясно показват, че медицинските сестри са изправени пред стрес с висок и нисък интензитет ежедневно. Необходимостта от изпълнение на няколко дейности едновременно и недостатъчното време за справяне с всички задачи е причина за високи нива на стрес при над 50% от анкетираните. Организацията и управлението на работния процес оказват влияние върху тежестта на медицинските сестри. Значителен дял от медицинските сестри, които са изразили желание да работят на други места в рамките на същата институция, са тези, които са посочили, че натоварването е изключително стресиращо за тях ( $p < 0,05$ ). Повишените нива на стрес, поради недостатъчно време за завършване на всички задачи, провокират желанието за работа в подобна структура в друго здравно заведение ( $p < 0.001$ ).

**Заклучение:** Медицинските сестри в изследваните структури работят в извънредни ситуации, поради ограниченото време за изпълнение на всички задачи провокира повишени нива на стрес. Подобряването на организацията и управлението на работния процес ще осигурят възможност за привличане и задържане на персонала.

**Ключови думи:** тежест, професионален стрес, медицински сестри, предиктори, фактори.

#### **ABSTRACT**

**Introduction:** Occupational stress is one of the greatest challenges of modern society, almost every one in four workers is affected by it.

**Aim:** The aim of the current study is to establish the correlation and influence that professional stress has on nurses' views concerning turnover.

**Materials and Methods:** An anonymous survey was conducted among the 413 nurses from the university hospitals and hospitals in the North-East region. A total of 11 types of wards and clinics characterized by high workload intensity were studied. The data were statistically processed with SPSS v. 20.0 for Windows.

**Results:** Survey data clearly show that nurses face high and low-intensity stress on a daily bases. Being simultaneously needed in many places and having insufficient time to perform all tasks is the cause of high levels of stress in over 50% of respondents. What influences nurse turnover are factors related to the organization and management of the work process. A significant share of nurses who have expressed their willingness to work in another structure of the same medical institution indicate that employment in many places is extremely stressful for them ( $p < 0.05$ ). Increased levels of stress due to insufficient time to complete all tasks provoke the willingness to work in a similar structure in another health care establishment ( $p < 0.001$ ).

**Conclusion:** The nurses in the surveyed structures work in emergency situations, the limited time to perform all tasks increases stress levels. Improving the organization and management of the workflow will provide the opportunity to attract and retain staff.

**Keywords:** turnover, occupational stress, nurses, predictors, factors

**23. Павлова С, Георгиева А, Димитрова М. Стресът на работното място – особености, фактори, стресоустойчивост. Сборник с резюмета и доклади от Първа национална конференция „Общественото здраве – глобален приоритет в науката и практиката“ 9-10 юни 2017 г., гр. Варна, 2017, с. 295-300. ISBN 978-619-221-087-8 ; ISBN 978-619-221-088-5 (e-book)**

#### **РЕЗЮМЕ**

Стресът е неделима част от динамичните условия на труд, но повишените му нива оказват негативно влияние върху организма. Факторите, обуславящи стреса в работата

на медицинската сестра – ръководител са разнообразни, организационни и личностни, оказващи влияние върху преживяванията и работоспособността.

**Цел:** Да се проучат и анализират стресовите фактори в професионалната среда и поведенческите реакции на медицинската сестра – ръководител.

**Материал и метод:** В проучването са обхванати общо 102 медицински сестри, заемащи ръководни постове в УМБАЛ „Св. Марина” - Варна, МБАЛ „Св. Анна” - Варна, МБАЛ - Варна, към ВМА - София, МБАЛ - гр. Шумен, МБАЛ - гр. Добрич. Изследването е проведено през 2015г. чрез прилагане на индивидуална анкетна карта, специално разработена за нуждите на проучването. Използвани са статистически методи за анализ и интерпретация на данни с оглед разкриване същността на наблюдаваните явления и взаимозависимости. Данните са обработени статистически чрез SPSS v. 15.0, а за изработване на графиките е използван софтуерен пакет Microsoft Office Excel 2010.

**Резултати и обсъждане:** Като стресови ситуации са оценени конфликтите с редовите медицински сестри и пациентите, недостигът на персонал, решаване на задачи извън правомощията, усещането за недостиг на време, чувството за вътрешна напрегнатост. Най-често анкетираните описват чувство на тревога, безсилие, страх за неуспех и др. Като соматични прояви са отбелязани гадене, болки в корема главоболие. Данните от проучването показват, че за справяне със стреса анкетираните засилват социалните си контакти или търсят изолация. И в двата случая подкрепа се търси от приятелския кръг. Ниски нива на раздразнителност и избухливост се установяват при наличие на подкрепа и чувство за доверие от ръководството.

**Изводи:** Стресът в работата на медицинските сестри – ръководители е с повишени нива, свързан с психологически и соматични прояви. Предпоставка е за повишена раздразнителност и избухливост. За справяне със стреса се избира или повишаване на социалните контакти или изолация. Чувството за подкрепа се отразява благоприятно върху работещите.

**Ключови думи:** условия на труд, стрес, болнично заведение, медицинска сестра

**Introduction:** Stress is an integral part of dynamic working conditions, but its elevated levels have a negative impact on the body. The factors causing stress in the work of the managing nurse are diverse, both organizational and personal, influencing experience and working capacity.

## **ABSTRACT**

**Aim:** The aim of this article is to research and analyze the stress factors in the professional environment and the behavioral reactions of managing nurses.

**Materials and Methods:** The research covers a total of 102 nurses occupying managerial positions in the St. Marina University Hospital in Varna, St. Anna University Hospital in Varna, Multiprofile Hospital for Active Treatment – Varna at the Military Medical Academy - Sofia, Multiprofile Hospital for Active Treatment - Shumen, Multiprofile Hospital for Active Treatment - Dobrich. The research was conducted in 2015 by applying an individual survey card specifically designed for the needs of the research. Statistical methods for analyzing and interpreting data were used to reveal the essence of the observed phenomena and interdependencies. The data was processed statistically with SPSS v. 15.0, and Microsoft Office Excel 2010 software package was used to draw the graphics.

**Results and Discussion:** Stress situations include conflicts with line nurses and patients, staff shortages, solving problems beyond someone's powers, feeling of shortage of time, feeling of internal tension. Most frequently respondents describe feelings of anxiety, frustration, fear of failure, and others. As somatic manifestations are noted nausea, abdominal pain, headache. The research data show that in order to cope with stress respondents are either strengthening their social contacts or looking for isolation. In both cases support is sought from their friendly circles. Low levels of irritability and irascibility are found where there is support and a sense of trust from management.

**Conclusions:** Stress in the work of managing nurses has increased levels associated with psychological and somatic manifestations. It is a prerequisite for increased irritability and irascibility. Either increasing social contacts or isolation are chosen to deal with stress. The sense of support seems to be beneficial to workers.

**Keywords:** working conditions, stress, hospital, nurses

## ПЪЛНОТЕКСТОВИ ПУБЛИКАЦИИ В НАУЧНИ СПИСАНИЯ В ЧУЖБИНА С ISSN

**24. Peneva S.P., Valkanova M.A., Valkov V.D., Georgieva A.P., Dimitrova M.N.**

*Critical thinking – necessary part in medical education, Научный медицинский журнал Авиценна. 2018; 19:29-33. ISSN 2500-378X.*

Современные студенты, обучающиеся в медицинских вузах, получают солидные знания по лечению и уходу за пациентами. Знание основано на современной теории и практике. В настоящее время возникает вопрос о том, как учиться, используя оптимальные образовательные методы, ведущие к высокой мотивации для обучения, а также к повышению профессиональной адаптации студентов. Различные образовательные подходы направлены на то, чтобы обучать будущих специалистов решению рутинных и нестандартных проблем. Это достигается развитием критического мышления в клинических ситуациях. Это особый тип мышления, в основе которого стоят способности и готовности к объективной переоценке, основанной на доказательствах. Процесс критического мышления стимулируется путем интеграции основных знаний, опыта и клинических рассуждений в профессиональную практику.

**Ключевые слова:** критическое мышление, медицинское образование, студенты

### РЕЗЮМЕ

Съвременните студенти, обучаващи се в медицинските университети получават солидни знания, свързани с лечението и грижите за пациентите. Знанието е основано на съвременната теория и практика. Понастоящем възниква въпросът как да се обучава, като се използват оптимални образователни методи, водещи към висока мотивация за обучение, а също и към повишаване на професионалната адаптация на студентите. Различните образователни подходи са насочени към обучение на бъдещите специалисти за решаване на рутинни и нестандартни проблеми. Това се постига с развитие на критично мислене в клинични ситуации. Това е особен вид мислене, в основата на което стои способността и готовността към обективна преценка, основана на доказателства. Процесът на критичното мислене се стимулира посредством интеграция на базови знания, опит и професионалната практика, основана на клинични доказателства.

**Ключови думи:** критично мислене, медицинско образование, студенти

### ABSTRACT

Modern students educated in medical universities acquire solid knowledge on the treatment of and care for patients. The knowledge is based on modern theory and practice. Nowadays, the question is posed of how to study, by using optimal educational methods leading to high motivation for studying, but also to the enhancement of students' professional adaptation. Different educational approaches are aimed at teaching future specialists to cope with routine and non-routine problems. That is achieved by the development of critical thinking in clinical situations. It is a specific type of thinking based on the ability and readiness for objective reassessment, based on evidence. The process of critical thinking is stimulated by means of integrating main knowledge, experience and clinical reasoning supporting professional practice.

**Keywords:** critical thinking, medical education, students

**25. Peneva S.P., Georgieva A.P., Dimitrova M.N., Valkanova M.A., Development of professional training and education of nurses. Збірник тез наукових робіт Міжнародної науково-практичної конференції „Психологія і педагогіка: актуальні питання” 7-8 квітня 2017. м.Харків. Східноукраїнська організація „Центр педагогічних досліджень”. Харків; Україна: 64-68. ББК 88.0+74.0Я43П86 УДК 159.9+37.01(063)**

#### **ABSTRACT**

Nursing is an important part of the health care system, an independent profession based on theoretical knowledge, practical experience and scientific research. The profession of nurses in Bulgaria has over centennial history. Currently the training of nurses is implemented in faculties with Medical universities, according to an education plan and curricula complying with the Unified State Requirements and with European and world standards. Special attention is paid to the practical skills of students which are acquired during practical training lessons, after which they are developed and improved in educational practice and pre-diploma training carried out in a real work environment under the monitoring of a lecturer.

**Keywords:** development, nursing education, nursing

#### **РЕЗЮМЕ**

Сестринството е важна част от здравната система, независима професия, базирана на теоретични знания, практически опит и научни изследвания. Професията на медицинските сестри в България има над стогодишна история. Понастоящем обучението на медицинските сестри се осъществява във факултети на Медицински университети, съгласно образователен план и учебни планове, съответстващи на Единните държавни изисквания и европейски и световни стандарти. Специално внимание се обръща на практическите умения на студентите, които се придобиват по време на практическите занятия, след което се затвърждават и усъвършенстват в учебната практика и преддипломния стаж, провеждани в реална работна среда, под контрола на преподавател.

**Ключови думи:** обучение на медицинските сестри, развитие, сестринство

**26. Георгиева А.П., Димитрова М.Н., Пенева С.П., Компетентностный подход в системе высшего профессионального сестринского образования в Болгарии – гарантия высокого качества подготовки медицинских профессионалов, Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції „Сучасний вимір психології та педагогіки”, м. Львів, 26–27 травня 2017 року; Львів: ГО „Львівська педагогічна спільнота”, 2017. с. 160-163. ББК 159.9+37.01(063) УДК 88+74я43 С 91**

Целью настоящего исследования являлось изучить значения компетентностного подхода в системе высшего профессионального сестринского образования в Болгарии для обеспечения высокого качества подготовки медицинских профессионалов. Исследование проводилось методом анализа научной литературы, документальном методом и методом социологического опроса. В опросе приняли участие 50 студенты медицинских сестер из третьего курса Медицинского университета города Варны, Болгария, в месяце май 2017 года. Результаты исследования позволили установить, что

компетентностный подход в системе высшего профессионального сестринского образования в Болгарии является гарантией высокого качества подготовки медицинских профессионалов. Большинство студентов медсестер утверждают, что приобрели профессиональную компетентность. Эти результаты являются доказательством высокой подготовленности будущих медсестер для оказания качественного ухода за пациентами.

**Ключевые слова:** компетентностный подход, сестринское образование

#### **РЕЗЮМЕ**

Целта на настоящото проучване е да се изследва значението на компетентностния подход в системата на висшето професионално сестринско образование в България, с оглед гарантиране на високо качество на обучението на медицинските специалисти. Проучването е проведено посредством анализ на научната литература, документален метод и анкетен метод. В проучването участват 50 студенти медицински сестри от трети курс, в Медицински университет - Варна, България, през месец май 2017 година. Резултатите от проучването доказват, че компетентният подход в системата на висшето професионално сестринско образование в България е гаранция за високото качество на обучението на медицинските специалисти. Повечето студенти-медицински сестри потвърждават, че са придобили професионална компетентност. Тези резултати са доказателство за високата подготвеност на бъдещите медицински сестри за оказване на качествени грижи за пациентите.

**Ключови думи:** компетентен подход, сестринско образование

#### **SUMMARY**

The purpose of this study was to explore the values of the competence-based approach in the system of higher professional nursing education in Bulgaria to ensure the high quality of training of medical professionals. The study was conducted by analyzing the scientific literature, documentary method and method of sociological survey. The survey involved 50 third-year nursing students from the Medical University of Varna, Bulgaria, in the month of May 2017. The results of the study allowed to establish that the competence-based approach in the system of higher professional nursing education in Bulgaria is a guarantee of the high quality of the training of medical professionals. Most nursing students claim to have acquired professional competence. These results are evidence of the high preparedness of future nurses to provide quality patient care.

**Keywords:** competence approach, nursing education

- 27. Dimitrova M. N., Georgieva A.P., Peneva S.P. Influence of individual characteristics on the professional stress in medical nurses, Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції „Сучасний вимір психології та педагогіки”, м. Львів, 26–27 травня 2017 року; Львів: ГО „Львівська педагогічна спільнота”, 2017. с.74-77. ББК 159.9+37.01(063) УДК 88+74я43 С 91**

#### **SUMMARY**

Work stress is one of the greatest challenges of modern society, almost every one in four workers is affected by it. The results of the study found that there was a significant difference between age variables, length of service and education with higher levels of stress among nurses in high-intensity sectors. Of significant influence are factors related to personal aspects in the profession, such that affect the psycho-emotional state.

**Objective:** The aim of the present study is to establish the relationship between individual characteristics, age, length of service and education and how they correlate with nurses' stress levels.

**Materials and methods:** An anonymous survey was conducted among 413 nurses from the University Hospital and the Hospital in the North-East region. A total of 11 types of wards and

clinics characterized by high workload intensity were studied. The data were statistically processed through SPSS v. 20.0 for Windows.

**Keywords:** professional stress, nursing, education, age, professional experience

#### **РЕЗЮМЕ**

Работният стрес е едно от най-големите предизвикателства на съвременното общество, почти всеки четвърти работник е засегнат от това. Резултатите от проучването показват, че има сигнефициантна разлика между възрастовите променливи, продължителността на трудовия стаж и образованието и по-високи нива на стрес сред медицинските сестри в секторите с висока интензивност. Значително влияние имат факторите, свързани с персоналните аспекти на професията, които влияят на психо-емоционалното състояние.

**Цел:** Целта на настоящото изследване е да установи връзката между индивидуалните характеристики, възрастта, продължителността на трудовия стаж и образованието и как те се съчетават с нивата на стрес на медицинските сестри.

**Материали и методи:** Проведено е анонимно проучване сред 413 медицински сестри от университетска болница и болница в Североизточния район. Изследвани са общо 11 вида отделения и клиники с висока интензивност на натоварване. Статистическата обработка на данните е извършена чрез SRSS v. 20.0 for Windows.

**Ключови думи:** професионален стрес, сестринство, образование, възраст, професионален опит

**28. Peneva S.P., Dimitrova M. N., Georgieva A.P., Medical pedagogy – practical exercise methodology, Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції „Сучасний вимір психології та педагогіки”, м. Львів, 26–27 травня 2017 року; Львів: ГО „Львівська педагогічна спільнота”, 2017. с. 163-165. ББК 159.9+37.01(063) УДК 88+74я43 С 91**

#### **SUMMARY**

The practical classes as a form of training for students from the specialty Nursing are used to master manipulative techniques in training conditions. Each exercise has specifics that should be foreseen when developing the Practical Training Methodology. It is a structure of a practical learning training in the field of health care but it is based on the whole arsenal of methods, practices, tools with which the pedagogy works. The Practical Training Methodology ensures efficiency of the learning process.

**Keywords:** students, education, management of health care, practical training methodology, pedagogy

#### **РЕЗЮМЕ**

Практическите занятия като форма на обучение за студенти от специалността „Медицинска сестра“ се използват за овладяване на манипулативни техники в обучителни условия. Всяко упражнение има особености, които трябва да се предвидят при разработването на методологията за практическо обучение. Това е структура на практическо обучение в областта на здравните грижи, но се основава на целия арсенал от методи, практики и инструменти, с които си служи педагогиката. Методиката за практическо обучение осигурява ефективност на учебния процес.

**Ключови думи:** студенти, образование, управление на здравните грижи, методология на практическото обучение, педагогика

**29. Peneva S.P., Georgieva A.P., Dimitrova M. N., Specifics and specific features of the practical training of students from specialty management of health care, Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції**

*„Сучасний вимір психології та педагогіки“, м. Львів, 26–27 травня 2017 року;  
Львів: ГО „Львівська педагогічна спільнота“, 2017. с. 166-168. ББК  
159.9+37.01(063) УДК 88+74я43 С 91*

## **SUMMARY**

The education of students from specialty Management of Health Care is legally regulated. The graduates acquire a professional qualification Head of Health Care and a Lecturer in Practice. The practical training is carried out in these two directions realized in the form of a pre-graduate internship. To achieve a quality conduct of the training during the internship, each student is attached to a mentor from the respective direction helping his/her activity. Practical skills for organizing and conducting the learning process are formed and developed through the pedagogical practice. The aim of the internship in Management of Health Care is developing management competencies in the field of the health care. The practical training is completely in compliance with the contemporary pedagogical and management theory and the needs of the practice.

**Keywords:** students, management of health care, education, knowledge, practical training

## **РЕЗЮМЕ**

Обучението на студентите от специалността „Управление на здравните грижи“ е нормативно регулирано. Завършилите обучението придобиват професионална квалификация „ръководител на здравните грижи“ и „преподавател по медицинска практика“. Практическото обучение, осъществявано в тези две направления се реализира под формата на преддипломен стаж. За да се постигне качествено провеждане на обучението по време на стажа, всеки студент е прикрепен към наставник от съответното направление, който подпомага неговата дейност. Практическите умения за организиране и провеждане на учебния процес се формират и развиват чрез педагогическата практика. Целта на стажа по специалността „Управление на здравните грижи“ е развиване на управленски компетенции в областта на здравните грижи. Практическото обучение е изцяло съобразено със съвременната педагогическа и управленска теория и нуждите на практиката.

**Ключови думи:** студенти, управление на здравните грижи, образование, знания, практическо обучение

гр. Варна

22. 07. 2019 г.

Подпис: .....

Анна Георгиева